

VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS
FINANSŲ KATEDRA

Justas DAUJOTAS
VERSLO EKONOMIKOS PROGRAMA

MAGISTRO DARBAS

EMIGRACIJOS ĮTAKOS LIETUVOS EKONOMIKAI FINANSINIS ĮVERTINIMAS

Leidžiama ginti _____

(parašas)

Katedros vedėjas doc. dr. Deimantė Teresienė

Magistrantas _____

(parašas)

Darbo vadovas _____

(parašas)

Prof.dr. Algimantas Laurinavičius

Darbo įteikimo data: _____

Registracijos Nr. _____

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS	5
1. EMIGRACIJOS ĮTAKOS EKONOMIKAI TEORINĖS PRIELAIDOS	8
1.1. Emigracijos reiškinys: samprata ir tipai	8
1.2. Ekonominės emigracijos priežastys	10
1.3. Emigracijos pasekmės ekonomikai	12
2. EMIGRACIJOS ĮTAKOS EKONOMIKAI FINANSINIO ĮVERTINIMO METODIKA	19
3. EMIGRACIJOS ĮTAKOS EKONOMIKAI FINANSINIO VERTINIMO REZULTATAI.....	24
3.1. Emigracijos situacijos Lietuvoje analizė.....	24
3.1.1. Emigracijos mastai.....	24
3.1.2. Emigracijos tikslo šalys	28
3.2. Pagrindinių ekonominių rodiklių Lietuvoje analizė.....	31
3.3. Emigracijos įtakos Lietuvos ekonomikai finansinis vertinimas: koreliacinės- regresinės analizės rezultatai	41
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	47
LITERATŪRA	50
SUMMARY	57

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Migracijos teorijų klasifikacija	9
2 pav. Emigraciją lemiančių ekonominių veiksnių klasifikacija	12
3 pav. Emigracijos pasekmių ekonomikai tyrimo metodų grupės	13
4 pav. Tyrimo eiga	19
5 pav. Emigrantų skaičiaus ir bendrojo emigracijos rodiklio (emigrantų sk., tenkančio 1000 gyventojų) dinamika 2010–2019 m., asmenų sk.	24
6 pav. Emigrantų pasiskirstymas pagal lytį 2010–2019 m., proc.	26
7 pav. Emigrantų pasiskirstymas pagal būsimą gyvenamąją vietą 2010–2019 m., proc.	29
8 pav. BVP ir BVP vienam gyventojui dinamika Lietuvoje 2010–2019 m.	32
9 pav. Vidutinio darbo užmokesčio dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., eurais	33
10 pav. Užimtumo ir nedarbo lygio dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., %	35
11 pav. Vartotojų kainų indekso dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., %	37
12 pav. Piniginių pervedimų ir jų dalies nuo BVP dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., %	39
13 pav. Lietuvos eksporto ir importo dinamika 2010–2019 m., mln. eurų	40

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Emigracijos apibrėžimai	10
2 lentelė. Galimi emigracijos poveikiai ekonomikai	14
3 lentelė. Koreliaciniai ryšiai tarp grynosios migracijos, piniginių perlaidų ir tarptautinės prekybos balanso	16
4 lentelė. Emigracijos poveikis kilmės ir tikslo šalies ekonomikoms ilguoju ir trumpuoju laikotarpiu	17
5 lentelė. Vertinimui pasirinkti ekonominiai rodikliai	21
6 lentelė. Emigrantų skaičiaus baziniai dinamikos rodikliai 2010–2019 m.	25
7 lentelė. Emigrantų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes 2010–2019 m., proc.	27
8 lentelė. Emigrantų pasiskirstymas pagal būsimą gyvenamąją vietą 2010–2019 m., asmenų sk.	28
9 lentelė. Metinio vidutinio neto darbo užmokesčio dinamika emigrantų iš Lietuvos tikslo šalyse, eurai	30
10 lentelė. Vartojimo dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., mln. eurų	33
11 lentelė. Pajamų iš mokesčių dinamika Lietuvoje 2010–2019 m.	36
12 lentelė. TUI dinamika Lietuvoje 2010–2019 m.	38
13 lentelė. Koreliacinių ryšių tarp emigrantų skaičiaus ir ekonominių rodiklių matrica	42
14 lentelė. Priklausomo ir nepriklausomo kintamųjų ryšys	43
15 lentelė. Dispersinė analizė	44
16 lentelė. Regresijos koeficientai	45

IVADAS

Temos aktualumas. Tarptautinė migraciją ilgą laiką egzistavo dar iki globalizacijos pradžios, tačiau XXI a. įvardijamas migracijos amžiumi dėl pasaulinės migracijos greičio, apimties, kompleksiskumo ir apskritai šio reiškinio beprecedentiškumo (Naulickaitė, Melnikas, 2016). Tad gyventojų migracija, mobilumas – akivaizdus šiuolaikinės visuomenės raidos ypatumas. Intensyvi globalizacija, sparčiai besiplėtojantys tarptautiniai ekonominiai, politiniai, socialiniai, kultūriniai ryšiai, ūkio integracija, pokyčiai šalių sienų kontrolės srityse, sparti mokslo, technologijų raida, lėmė vykstančius migracijos procesus globaliu mastu (Naulickaitė, Melnikas, 2015). Visame pasaulyje ne savo gimtosiose valstybėse gyvena apie 3 proc. žmonių (Rudžinskienė, Paulauskaitė, 2014).

Emigracija – aktuali „valstybės ekonomikos augimo, demografinio vystymosi, tautinės tapatybės išlaikymo ir jos perdavimo ateities kartoms problema“ (Lydeka, Bradauskas, 2015, p. 41). Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę, vėliau šaliai tapus ES ir Šengeno erdvės nare, ėmė ryškėti šiuolaikinės migracijos tendencijos. Emigracija ir jos įtaka Lietuvos ekonomikai ypatingai aktuali Lietuvoje, šalyje, pirmaujančioje pagal emigruojančių asmenų skaičių Rytų Europoje. Tūkstančiui gyventojų tenkantis emigravusių asmenų skaičius yra vienas didžiausių visoje ES (Kumpikaitė, Žičkutė, 2012; Samoškaitė, Skvarciany, 2019). Ir nors ES mastu Lietuvoje vykstantys emigracijos procesai neatrodo ypatingai reikšmingi, išvykstančių asmenų skaičius daro svaraus poveikio šalies demografiniams, socialiniams, kultūriniais, ekonominiams procesams. Viena vertus, intensyvi emigracija laikoma sudėtinga problema, kadangi dažniausiai išvyko ir išvyksta jauni darbingo amžiaus asmenys. Likę Lietuvoje jie būtų turėję potencialą svariai prisidėti prie darnios ateities kūrimo. Emigracija reikšmingai mažina ir gyventojų skaičių šalyje. Tai itin aktualu Lietuvos atveju, kadangi Lietuva priklauso šalių, kurioje iki 2050 m. gyventojų skaičius mažės sparčiausiai, grupei (Šimanskienė, Paužuolienė, 2013). Emigracija kelia ir nutautėjimo grėsmę. Dėl emigracijos mažėja šalies gyventojų skaičius, susiduriama su „protų nutekėjimo“ reiškiniu ir jo pasekmėmis, darbo rinkoje kyla problemų tinkamų darbuotojų paieškose (Bonev, 2018). Neigiamų emigracijos pasekmių dominavimą akcentuoja ir Rudžinskienė, Paulauskaitė (2014). Anot autorių, emigracija daro neigiamo poveikio Lietuvos ekonomikai, kultūrai, socialinei raidai. Kita vertus, emigracija gali būti laikoma ir teigiamu reiškiniu, kadangi ji sudaro prielaidas realizuoti konstitucines žmogaus teises į pažinimą, laisvę, tobulėjimą, emigracija sukuria naujas galimybes (Vijeikis, 2012). Akivaizdu, kad emigracija

šiuolaikinėje visuomenėje yra neišvengiamas reiškinys, dėl kurio poveikio ekonomikai nėra vieningo sutarimo. Tikėtina, kad poveikis gali priklausyti nuo geografinio konteksto, laikotarpio, emigracijos mastų ir kitų veiksnių. Atsižvelgiant į šių veiksnių svarbą, šiame baigiamajame darbe siekiama atlikti emigracijos įtakos Lietuvos ekonomikai finansinį įvertinimą.

Temos iširtumas. Mokslinėje literatūroje išsamiai nagrinėtos emigracijos priežastys (Čiarnienė ir kt., 2009; Karalevičienė, Matuzevičiūtė, 2009; Kokengauzaitė, Tonkūnaitė, 2010; Šimanskienė, Paužuolienė, 2013; Dudzevičiūtė, Čekanauskas, 2014; Rudžinskienė, Paulauskaitė, 2014; Lydeka, Bradauskas, 2015; Samoškaitė, Skvarciany, 2019; Karaša, Čiegis, 2020), emigracijos problemų sprendimo strategijos (Smilga ir kt., 2017), emigracijos ir nedarbo teritoriniai ypatumai (Stanaitis, 2011), emigrantų profiliai (Pakėnaitė, 2015). Tyrėjų dėmesio sulaukė ir emigracijos įtaka ekonomikai (Karpavičius, 2006; Grishkjane, 2018; Remeikienė, Gasparėnienė, 2019), tačiau žymiai dažnesni tyrimai, kuomet mokslininkai pasirenka tirti emigracijos įtaką ne visai ekonomikai, kaip visumai, o tam tikram jos fragmentui, elementui. Tyrėjų dėmesio sulaukė emigracijos įtaka fiskalinei sistemai (Desai ir kt., 2009), investicijoms (Song ir kt., 2020), darbo užmokesčiui (Filipski ir kt., 2020). Nagrinėti ir tam tikro emigracijos aspekto poveikiai ekonomikai. Pavyzdžiui, Matuzevičiūtė (2012) vertino emigrantų kvalifikacinės struktūros poveikį šalies ekonomikai, Lowell ir Findlay (2017) tyrinėjo išimtinai aukštos kvalifikacijos emigrantų iš besivystančių šalių poveikį. Taigi, analizei pasirinkta tema sulaukė tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslininkų dėmesio. Tai vertinama kaip puikus teorinis ir empirinis pagrindas emigracijos įtakos Lietuvos ekonomikai finansiniam įvertinimui atlikti.

Tyrimo problema. Emigracijos problemos svarbai Lietuvoje nekeliant abejonių, kyla poreikis rasti atsakymus į tokius probleminius klausimus:

- kokios emigracijos tendencijos būdingos Lietuvai pastarąjį dešimtmetį?
- kokį poveikį emigracija daro Lietuvos ekonomikai?

Darbo tikslas – išanalizavus emigracijos įtakos ekonomikai teorines prielaidas, atlikti emigracijos įtakos Lietuvos ekonomikai finansinį įvertinimą.

Uždaviniai:

1. Apibūdinti emigracijos reiškinio sampratą, tipus ir priežastis.
2. Teoriniu aspektu išnagrinėti emigracijos pasekmes ekonomikai.
3. Išanalizuoti emigracijos situaciją Lietuvoje pastarąjį dešimtmetį.
4. Nustatyti emigracijos įtaką Lietuvos ekonomikai pastarąjį dešimtmetį.

Tyrimo hipotezė: tarp emigracijos srautų ir Lietuvos ekonominę situaciją apibūdinančių rodiklių egzistuoja reikšmingi ryšiai.

Darbo metodologija. Darbui parengti taikyti mokslinės literatūros analizės, lyginamosios analizės, statistinės analizės, koreliacinės, regresinės analizės, apibendrinimo metodai. Pirmoje darbo dalyje, atskleidžiant emigracijos sampratą, tipus, priežastis ir pasekmes ekonomikai, pasirinkti mokslinės literatūros, lyginamosios analizės, apibendrinimo metodai. Statistinės analizės metodas taikytas emigracijos situacijos Lietuvoje įvertinimui, o siekiant nustatyti emigracijos įtaką Lietuvos ekonomikai pastarąjį dešimtmetį, pasitelkti koreliacinės, regresinės analizės metodai. Apibendrinimo metodas taikytas išvadų formulavimui.

Pagrindiniai darbo rezultatai ir jų reikšmė. Atlikto tyrimo rezultatai reikšmingi tuo, kad iki šiol mokslinėje literatūroje nebuvo išryškinta šiuolaikinės emigracijos įtaka ekonomikai, vertinant ją per tokį platų ekonominių rodiklių rinkinį (vartojimą, TUI, BVP, vidutinį darbo užmokestį, užimtumo lygį, pajamas iš mokesčių, nedarbo lygį, vartotojų kainų indeksą, piniginius pervedimus, eksportą, importą).

1. EMIGRACIJOS ĮTAKOS EKONOMIKAI TEORINĖS PRIELAIDOS

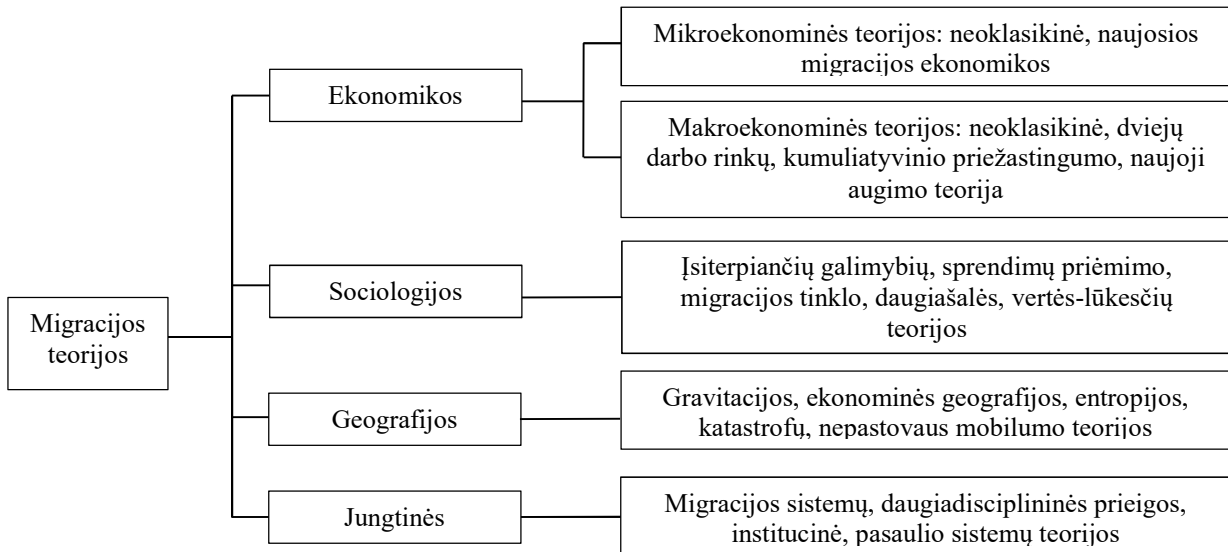
1.1. Emigracijos reiškinys: samprata ir tipai

Pirmieji migracijos procesų tyrinėjimai prasidėjo JAV XX a. trečiajame dešimtmetyje. Europoje migracijos procesus, problemas imta nagrinėti tik aštuntajame XX a. dešimtmetyje (Giordano, 2011). Rudžinskienės ir Paulauskaitės (2014) teigimu, migracija kaip individualiai motyvuotas, socialiai svarbus, nuolatinis ir laisvas reiškinys atsirado tik urbanizacijos ir industrializacijos laikotarpiu. Anksčiau migracija buvo laikoma tik paprastas gyvenamosios vietos pakeitimas, neįvertinant pasekmių.

Migracija – tai gana plataus turinio sąvoka, aprėpianti emigraciją ir imigraciją. Migracija – tai „asmens arba asmenų grupės judėjimas (atvykimas arba išvykimas) iš vieno geografinio vieneto į kitą, kertant administracines ar politines sienas, ir siekiant visam laikui ar laikinai įsikurti kitoje nei jų kilmės vietoje“ (Matuzevičiūtė, 2012, p. 7). Naulickaitės ir Melniko (2015, p. 223) teigimu, migracija – „tai asmenų arba jų grupės judėjimas vienoje valstybėje ar kertant jų sienas, ilgam arba trumpam laikotarpiui dėl įvairių priežasčių“. Migracijos apibrėžtyse dominuoja du pagrindiniai kriterijai: laiko ir erdvės. Laiko kriterijus apibūdina persikėlimo trukmę, o erdvės kriterijus nusako gyvenamosios vietos pakeitimą.

Migracijos procesus aiškina migracijos teorijos. Šios teorijos dažniausiai į migracijos procesą žvelgia struktūriniu požiūriu, nagrinėjant migracijos elementus, pabrėžiant vieną ar kitą migracijos aspektą (Naulickaitė, Melnikas, 2016). Tradiciškai migracijos teorijos nagrinėja tris pagrindinius aspektus: migrantų asimiliaciją, migraciją lemiančius veiksnius bei vietiniams gyventojams daromą migrantų poveikį (Naulickaitė, Melnikas, 2015). Migracijos teorijas siūloma klasifikuoti į keturias grupes (žr. 1 pav.).

Kaip rodo 1 paveiksle pateikta migracijos teorijų klasifikacija, migracijos teorijos yra skirstomos į ekonomikos, sociologijos, geografijos ir jungtines. Ekonomikos teorijos savo ruožtu klasifikuojamos į mikroekonominės ir makroekonominės migracijos teorijas. Pagal sociologijos teorijas migracija – tai socialinis reiškinys, pasireiškiantis kaip dalies visuomenės narių sąveika skirtinguose migracijos tinkluose. Geografijos teorijos į migracijos reiškinį žvelgia per atstumo reikšmės ir erdviųjų judėjimų krypties nagrinėjimą. Jungtinės teorijos akcentuoja šalių susijungimą į vieną globalią sistemą. Ši susijungimą lemia gamybos perkėlimas iš periferinių zonų į centrus.

1 pav. **Migracijos teorijų klasifikacija**

(Matuzevičiūtė, 2012, p. 25)

Dalis mokslininkų (Lydeka, Bradauskas, 2015) kai kurias migracijos teorijas vadina emigracijos teorijomis. Lydeka ir Bradauskas (2015) mini tokias emigracijos reiškinių paaiškinančias teorijas: neoklasikinė ekonomikos teorija, dviejų darbo rinkų teorija, migracijos tinklo teorija, transnacionalinės migracijos teorija, teorija siejanti emigraciją su pajamų nelygybe. Anot autorių, nei viena iš šių teorijų visapusiškai nepaaiškina emigracijos reiškinių, tačiau jos ir neprieštarauja viena kitai, gali būti derinamos drauge. Naulickaitė ir Melnikas (2016, p. 231) pažymi, kad „migracijos teorijas derėtų vertinti ne kaip alternatyvas, o kaip viena kitą papildančias“.

Dėl emigracijos teorijų ir požiūrių į emigracijos reiškinių įvairovės, mokslinėje literatūroje susiformavo įvairūs emigracijos apibrėžimai. Šie apibrėžimai pateikti 1 lentelėje. Kokengauzaitė ir Tonkūnaitė akcentuoja žmonių persikėlimą iš tėvynės nuolatiniame gyvenime į kitas šalis. Matuzevičiūtė (2012) akcentą skiria daugiau skirtingų aspektų. Autorė pažymi, kad viena iš emigracijos sąlygų yra asmens gyvenimas kitoje valstybėje. Emigrantas keičia gyvenamąją vietą tam tikram laikui. Konkrečiai įvardijamas ir apsigyvenimo kitoje valstybėje terminas – ne trumpesnis nei dvylikos mėnesių. Šį terminą savo emigracijos apibrėžime įvardija ir Siniavskaitė, Andriušaitienė (2015).

1 lentelė. **Emigracijos apibrėžimai** (sudaryta autoriaus, remiantis Kokengauzaitė, Tonkūnaitė, 2010; Matuzevičiūtė, 2012; Siniavskaitė, Andriušaitienė, 2015)

Autorius(-iai)	Apibrėžimas
Kokengauzaitė, Tonkūnaitė (2010, p. 54)	Emigracija – tai „žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas šalis nuolat gyventi“
Matuzevičiūtė (2012)	Emigracija – tai gyventojų veiksmai, kai asmuo, anksčiau gyvenęs kitoje valstybėje, keičia įprastą gyvenamąją vietą valstybės teritorijoje tam tikram laikui, siekdamas likti toje valstybėje ne trumpesniam nei dvylikos mėnesių laikotarpiui
Siniavskaitė, Andriušaitienė (2015, p. 219)	Emigracija – tai „išvykimas į kitą valstybę, ketinant apsigyventi naujoje gyvenimo vietoje nuolat arba ne trumpiau kaip 12 mėn.“

Emigracija pagal kryptį gali būti vidinė ir tarptautinė, pagal laikotarpį – ilgalaikė ir trumpalaikė, pagal norą – savanoriška ir priverstinė, pagal legalumą – legali ir nelegali, pagal tikslą – šeimos susijungimo, darbo, išsilavinimo įgijimo, teisėtos veiklos (Siniavskaitė, Andriušaitienė, 2015; Boney, 2018). Čiarnienė ir kiti (2009) skiria keturis pagrindinius emigracijos tipus pagal tikslą: 1) kapitalo sutelkimas, 2) darbo emigracija, 3) mokslo emigracija, 4) šeimų susijungimas. Z. Dermendzhieva (2011) pažymi, kad dominuojantis emigracijos tikslas yra darbas kitoje valstybėje.

Apibendrinant atliktą emigracijos reiškinių analizę, galima teigti, kad emigracija – tai gyventojų veiksmai, kai asmuo, anksčiau gyvenęs kitoje valstybėje, keičia įprastą gyvenamąją vietą valstybės teritorijoje tam tikram laikui, siekdamas likti toje valstybėje ne trumpesniam nei dvylikos mėnesių laikotarpiui. Šios gyventojų veiksmus paaikškina ekonomikos, sociologijos, geografijos ir jungtinės migracijos teorijos. Minėtos teorijos išryškina emigracijos priežastis, kurios detaliau nagrinėjamos kitame šio darbo poskyryje.

1.2. Ekonominės emigracijos priežastys

Emigraciją lemia labai plati veiksnių įvairovė. Samoškaitė ir Skvarciany (2019) mini teisingumo trūkumą, socialinį nesaugumą, netikėjamą geresne ateitimi, prastą darbdavių požiūrį į darbuotojus, mažą darbo užmokestį, darbo vietų trūkumą, geresnes karjeros galimybes užsienyje, žemą gyventojų išsilavinimo lygį, didelius išsiskolinimus. Kaip matyti emigracijos priežasčių pobūdis – labai įvairus. Rudžinskienė ir Paulauskaitė (2014) emigraciją skatinančius veiksnius skirsto į keturias pagrindines grupes: paklausos (traukos), pasiūlos (stūmimo), grandininės

migracijos ir psichologinius. Paklausos (traukos) veiksniai sietini su tikslo šalimis. Kitų valstybių socialinės, ekonominės ir kitokios sąlygos, geresnės nei kilmės šalyje, traukia migrantus. Tai gali būti mažesni mokesčiai, didesnės pajamos, politinis stabilumas, patrauklesni darbo pasiūlymai, kokybiškesnės gydymo, švietimo paslaugos, religinė tolerancija ir kt. Pasiūlos (stūmimo) veiksniai sietini su vidine situacija kilmės šalyje. Stūmimo veiksniais gali būti skurdas, karas ar ginkluotas konfliktas, prasta politinė padėtis, žemas užimtumo lygis, didelis nedarbo lygis, mažas darbo užmokestis, sunkios socialinės ir materialinės gyvenimo sąlygos. Grandininės migracijos veiksniai siejami su anksčiau išvykusių emigrantų patirties apie būstą, darbą, ekonomines sąlygas pasidalinimu ar pasikvietimu atvykti į tikslo valstybę. Psichologiniai veiksniai – tai asmeninės savybės, vertybės. Šie veiksniai siejami su prieraišumu prie šeimos, motyvacija, nežinomybe ir baime dėl prisitaikymo tikslo šalyje, galimais kalbos barjeriais ir kt. (Rudžinskienė, Paulauskaitė, 2014).

Dalis emigraciją lemiančių veiksnių yra ekonominio pobūdžio, kiti – socialinio, psichologinio, politinio ar kitokio pobūdžio. Šimanskienė ir Paužuolienė (2013) mini tokius emigracijos priežasčių grupes: ekonomines, ideologines, politines, etnines, rasines, religines. Anot Dudzevičiūtės ir Čekanausko (2014), emigracijos priežastys gali būti socialinės, ekonominės, politinės, geografinės ar kitokios. Naulickaitė ir Melnikas (2015) įvardija ekonomines, demografines, socialines, politines, kultūrines, saugumo, psichologines, geografines ir kitas emigracijos priežastis. Itin svarbiais laikomi ekonominio pobūdžio veiksniai. Grishkjane (2018) juos įvardija net kaip svarbiausius. Tad toliau šiame darbe jie nagrinėjami detaliau.

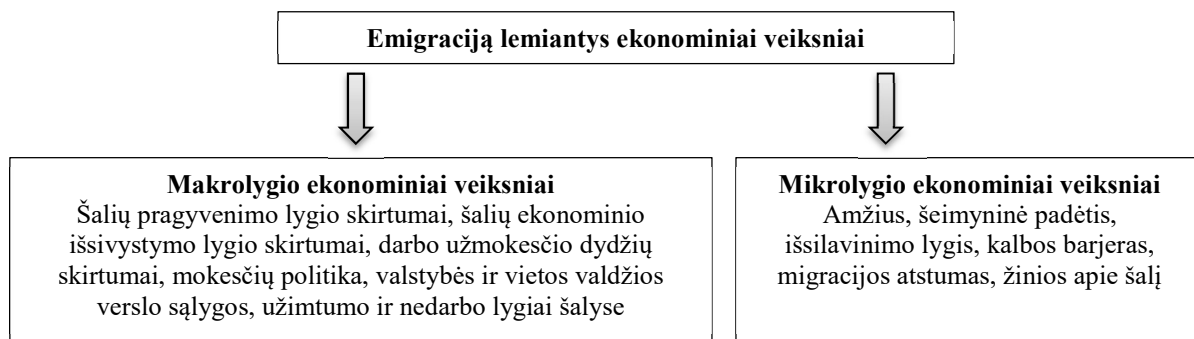
Lydeka ir Bradauskas (2015) nustatė ekonomines emigracijos priežastis. Anot autorių, šios priežastys sietinos su nedarbo lygiu, vidutiniu mėnesiniu darbo užmokesčiu, Žmogaus socialinės raidos indeksu, Gini indeksu. N. Grishkjane (2018) įvardijo tokias ekonomines emigracijos priežastis: geresnes darbo galimybes, didesnę darbo užmokestį, karjeros galimybes.

Samoškaitė ir Skvarciany (2019) svarbiausiomis ekonominėmis emigracijos priežastimis laiko darbo užmokestį, nedarbo lygį ir BVP vienam gyventojui. *Darbo užmokestis* skirstomas į bruto ir neto. *Nedarbo lygis* – tai “procentinis dydis, nurodantis, kiek iš visų galinčių dirbti asmenų nori ir gali dirbti, bet neranda darbo” (Samoškaitė, Skvarciany, 2019, p. 2–3). Didelis nedarbo lygis reiškia, kad svari gyventojų dalis nedirba ir neprisideda nei prie biudžeto surinkimo, nei prie BVP kūrimo. *BVP* – tai “per tam tikrą laikotarpį sukurtų galutinių vartojimo prekių ir paslaugų pinigine išraiška” (Samoškaitė, Skvarciany, 2019, p. 3). Šis rodiklis parodo šalies ekonominį pajėgumą. Šalies išsivystymo lygį atskleidžia BVP vienam gyventojui. Jei BVP

vienam gyventojui mažesnis, šalies ekonomika ir jos gyventojai laikomi skurdesniais. Visos trys ekonominės emigracijos priežastys yra susijusios tarpusavyje.

Naulickaitė ir Melnikas (2016) nurodo, kad pagrindiniai ekonominiai tarptautinę migraciją lemiantys veiksniai yra valstybių ekonominio išsivystymo lygio skirtumai, darbo užmokesčio skirtingose valstybėse skirtumai, pragyvenimo lygio atskirose valstybėse skirtumai, nedarbo lygio ir užimtumo lygio šalyse skirtumai, nacionalinės ir vietos valdžios politika mokesčių ir verslo sąlygų atžvilgiu.

Emigracijos priežastys veikia įvairiuose lygiuose: makrolygyje, mikrolygyje (žr. 2 pav.). Makrolygio priežastys – tai objektyvi aplinka, sąlygos, kuriose asmuo gyvena ir dirba. Mikrolygio priežastys – tai subjektyvios sąlygos, individualūs motyvai, lemiantys sprendimą emigruoti (Naulickaitė, Melnikas, 2015).

2 pav. **Emigraciją lemiančių ekonominių veiksnių klasifikacija**

(sudaryta autoriaus, remiantis Naulickaitė, Melnikas, 2015)

Apibendrinant atliktą ekonominių emigracijos priežasčių analizę, galima teigti, kad ekonominės emigracijos priežastys – labai įvairios. Neretai jos persipina tarpusavyje, jų kombinacijos lemia dominuojančius emigracijos modelius, tipus.

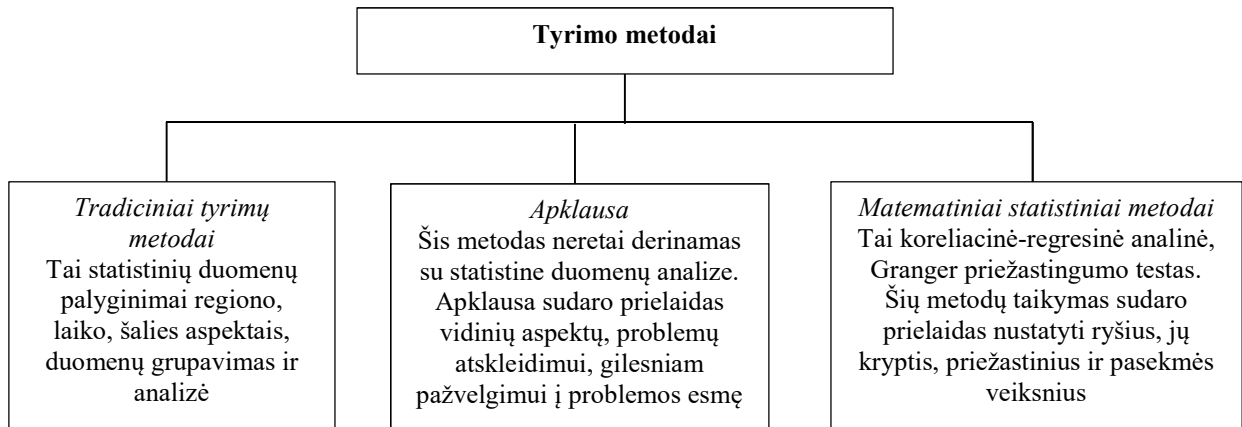
1.3. Emigracijos pasekmės ekonomikai

Emigracijos pasekmių ekonomikai vertinimui pasitelkiami įvairūs tyrimo metodai:

- anketinės apklausos (Matuzevičiūtė, 2012; Šimanskienė, Paužuolienė, 2013; Dudzevičiūtė, Čekanauskas, 2014);

- aprašomoji statistika (Matuzevičiūtė, 2012);
- koreliacinė analizė (Grishkjane, 2018; Samoškaitė, Skvarciany, 2019);
- regresinė analizė (Grishkjane, 2018; Samoškaitė, Skvarciany, 2019);
- bendrosios pusiausvyros modelis (Karpavičius, 2006).

Dudzevičiūtė ir Čekanauskas (2014) taikomus metodus sugrupavo į tris pagrindines grupes (žr. 3 pav.).

3 pav. Emigracijos pasekmių ekonomikai tyrimo metodų grupės

(sudaryta autoriaus, remiantis Dudzevičiūtė, Čekanauskas, 2014)

Emigracijos pasekmės ekonomikai fragmentiškai minimos įvairių mokslininkų darbuose. Pavyzdžiui, Samoškaitės ir Skvarciany (2019) teigimu, emigracija mažina investicijas, gamybos procesus, silpnina darbo rinkos charakteristikas (žr. 2 lent.).

Karpavičius (2006) nustatė, kad emigracijos poveikis ekonomikai yra nevienareikšmis. Emigracija mažina bedarbių skaičių ir nedarbo lygį, tačiau kartu sumažina ir gyventojų skaičių, kas neigiamai veikia vidaus paklausą ir BVP. Dėl emigracijos didėja nekvalifikuotų darbuotojų darbo užmokestis, kai tuo tarpu kvalifikuotų darbuotojų darbo užmokestis mažėja. Dėl sumažėjusio gyventojų skaičiaus sumažėja ir biudžeto įtampa, mažėja darbo santykių pajamų apmokestinimo tarifas. Trumpuoju laikotarpiu valstybė patiria 0,7–1,0 proc. nuo BVP dydžio nuostolį, o ilguoju laikotarpiu – 7 proc. nuo BVP. Emigrantų srautui pasiekus 1 proc. nuo visos darbo jėgos, pirmaisiais dvejais metais šalies ekonomika patiria 0,5 proc. BVP dydžio nuostolį (Karpavičius, 2006).

2 lentelė. **Galimi emigracijos poveikiai ekonomikai** (sudaryta autoriaus, remiantis Karpavičius, 2006; Matuzevičiūtė, 2012; Vijeikis, 2012; Dudzevičiūtė, Čekanauskas, 2014; Grishkjane, 2018; Desai ir kt., 2019; Samoškaitė, Skvarciany, 2019; Song ir kt., 2020)

Autorius(-iai)	Poveikis ekonomikai
Karpavičius (2006)	Mažėja bedarbių skaičius, mažėja nedarbo lygis, mažėja vidaus paklausa, mažėja BVP, didėja nekvalifikuotų asmenų darbo užmokestis, mažėja kvalifikuoto asmens darbo užmokestis,
Matuzevičiūtė (2012)	Dėl sumažėjusio darbuotojų skaičiaus mažėja gamybos apimtis šalyje, dėl netenkamų pajamų mažėja vartojimas, investicijos, dėl kvalifikuotų darbuotojų emigracijos lėtėja šalies ekonomikos augimas, didėja darbo užmokestis ir užimtumo lygis, mažėja transferiniai mokėjimai, mažėja emigrantų mokėjimai į valstybės biudžetą, dėl emigrantų pervedimų didėja vartojimas ir investicijos, emigrantams sugrįžus į kilmės šalį, didėja žmogiškasis kapitalas
Vijeikis (2012)	Mažėja socialinė įtampa darbo rinkoje, sprendžiamos ekonominės šeimos problemos, išmokstama užsienio kalbų
Dudzevičiūtė, Čekanauskas (2014)	Didėja nedarbo lygis
Grishkjane (2018)	Mažėja darbo rinkos pasiūla, didėja nedarbo lygis, mažėja verslumo potencialas, lėtėja šalies ekonominis augimas, didėjančios pinigų perlaidos skatina pajamų padidėjimą, verslo plėtrą ir investicijas
Desai ir kt. (2019)	Mažėja fiskalinės pajamos
Samoškaitė, Skvarciany (2019)	Mažėja investicijos, mažėja gamybos procesai, silpnėja darbo rinkos charakteristikos
Song ir kt. (2020)	Didėja tiesioginės užsienio investicijos į turizmo sektorių

Kahanec ir Plytkovos (2017) atliktas migracijos ekonominio poveikio tyrimas Europos Sąjungoje 1995–2010 m. laikotarpiu parodė, kad tarp migracijos srautų ir BVP, BVP vienam gyventojui egzistuoja reikšmingi tiesioginiai ryšiai. Žukauskienė ir Navickas (2018) taip pat patvirtino tiesioginę emigracijos įtaką BVP. ES šalių mastu šiuos ryšius patvirtino ir Georgiana, Andrei (2016). Anot autorių, BVP didėjimą labiausiai lemia piniginiai pervedimai. Piniginiai pervedimai – tai „užsienio šalyse įsidarbinusių asmenų, kurie toje šalyje gyvena ilgiau nei metus ir yra laikomi jos nuolatiniiais gyventojais, piniginiai pervedimai artimiesiems“ (Kasnauskienė, Buzytė, 2011 p. 32). Pažymėtina, kad emigrantų piniginių pervedimų dydis priklauso nuo jų uždirbamų pajamų (Matuzevičiūtė, Balčiūnas, 2012). Esama ir priešingų rezultatų dėl emigracijos poveikio BVP. Karpavičius (2006) nustatė, kad dėl emigracijos BVP mažėja. Rudžinskienė ir Paulauskaitė (2014) patvirtina, kad emigracija gali daryti tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį

BVP. Teigiamas poveikis pasireiškia per padidėjusį vartojimą ir perkamąją galią, grįžtančius pinigų srautus, o neigiamas poveikis per našumo kai kuriuose gamybos sektoriuose, grindžiamuose pigia darbo jėga, mažėjimą, mažėjančią gamybą, mažėjančias investicijas, mažėjantį technologijoms imlaus ir didelio našumo produkto kūrimo potencialą.

Tyrinėtus emigracijos ryšius išimtinai su nedarbo lygio rodikliu. Dudzevičiūtė ir Čekanauskas (2014), atlikę išsamią mokslinės literatūros analizę, nustatė, kad galimi įvairūs požiūriai į ryšį tarp šių kintamųjų: 1) ryšys tarp nedarbo ir emigracijos neegzistuoja arba yra labai silpnas; 2) nedarbas daro poveikio migracijai; 3) migracija daro poveikį nedarbo lygiui. Kahanec ir Pytlíková (2017) atlikto migracijos ekonominio poveikio tyrimas Europos Sąjungoje 1995–2010 m. laikotarpiu parodė, kad migracijos srautai daro reikšmingo tiesioginio poveikio užimtųjų skaičiui. Tai reiškia, kad mažėja nedirbančių asmenų ir, tikėtina, mažėja nedarbo lygis.

Egzistuoja pagrindo manyti, kad emigracija mažina asmenų, ieškančių darbo skaičių. Potencialių darbuotojų skaičiaus sumažėjimas gali paskatinti darbdavius didinti darbo užmokestį (Karabchuk, Salnikova, 2016). Tad emigracija gali turėti poveikio darbo užmokesčio didėjimui. Empiriškai tą patvirtino G. Kasnauskienė ir T. Šiaudvytis (2010). Autoriai nustatė, kad emigracija darbo užmokestį Lietuvoje padidina 0,8–1,0 proc. per metus.

Desai ir kiti (2019) vertino emigracijos iš Indijos į JAV poveikį Indijos ekonomikai. Autoriai tyrinėjo tik kvalifikuotų darbuotojų emigraciją. Siekdami nustatyti finansinius nuostolius, sietinus su šiais emigrantais, autoriai parengė emigrantų pajamų pasiskirstymo prognozes ir, siekdami nustatyti fiskalines pasekmes, susiejo jas su Indijos fiskaline sistema. Pagal konservatyvųjį modelį Indijos kvalifikuotų darbuotojų emigracija į JAV lemia fiskalinių pajamų sumažėjimą 2,5 proc. Emigracijos neigiamą poveikį pajamoms iš mokesčių akcentuoja ir Ying, Haisheng (2016).

Metelski ir Mihi-Ramirez (2015) nagrinėjo ekonominį piniginių pavedimų ir užsienio prekybos poveikį migracijai. Autoriai tyrimui atlikti naudojo išmaniąsias ir šiuolaikines ekonometrines technikas, tokias kaip Granger priežastingumo testą, autoregresijos vektorius. Tyrimui atlikti naudoti 1975–2013 m. duomenys. Atlikus tyrimą Ispanijoje nustatyta, kad eksportas skatina migraciją ir migracija skatina eksportą. Rezultatai parodė, kad grynoji migracija ir tarptautinė prekyba yra tarsi substitutai. Kaip substitutus juos traktuoja ir Heckscher-Ohlin modelis. Tarp migracijos ir tarptautinės prekybos balanso (eksporto ir importo santykio) nustatyti atvirkštiniai ryšiai (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Koreliaciniai ryšiai tarp grynosios migracijos, piniginių perlaidų ir tarptautinės prekybos balanso (Metelski, Mihi-Ramirez, 2015, p. 366)

Kintamieji	Grynoji migracija	Piniginiai pervedimai	Tarptautinės prekybos balansas
Grynoji migracija	1	0,4602	-0,6698
Piniginiai pervedimai	0,4602	1	-0,4792
Tarptautinės prekybos balansas	-0,6698	-0,4702	1

Mandelman ir Zlate (2017) taip pat vertino migracijos ir tarptautinės prekybos ryšius. Autoriai nustatė, kad migrantai gali turėti teigiamos įtakos produktų iš tikslo šalies į kilmės šalį importui.

Labai specifinis Song ir kitų (2020) tyrimas. Autoriai nagrinėjo emigracijos įtaką tiesioginėms užsienio investicijoms į turizmo sektorių Kinijoje. Autoriai nustatė reikšmingą tiesioginį emigracijos poveikį tiesioginių užsienio investicijų į turizmo sektorių augimui. Šis teigiamas poveikis silpnėja ilguoju laikotarpiu. Poveikis priklauso ir nuo emigracijos šalies, kultūrinio ir geografinio atstumo. Vienas iš svarbiausių emigracijos rezultatams įtakos darančių veiksnių yra susijęs su emigracijos laikinumu, t.y. ar emigruojama laikinai ar visam laikui. Kuomet emigruojama laikinai, galima tikėtis, kad emigranto pajamos prisidės prie kilmės šalies ekonomikos plėtros. Tais atvejais, kuomet emigruojama visam laikui, ekonominė plėtra labiau skatinama tikslo šalyje (Boney, 2018). Poveikio skirtumai galimi ir priklausomai nuo laikotarpio; juos akcentuoja ir David, Marouani (2016), Remeikienė, Gasparėnienė (2019). Skirtumai egzistuoja ir tarp poveikio kilmės šaliai ir tikslo šaliai (žr. 4 lent.).

Itin detaliai emigracijos poveikį ekonomikai nagrinėjo Matuzevičiūtė (2012). Autorė, atlikusi išsamią mokslinės literatūros analizę, nustatė, kad emigracijos poveikis ekonomikai priklauso nuo šalies emigracijos ciklo etapo. Autorė identifiko tokius emigracijos ciklo etapus: išėjimą, prisitaikymą, įsitvirtinimą, tinklą ir grįžimą. Išėjimo etape gyventojams paliekant kilmės šalį, darbo pasiūla vietos darbo rinkoje ir gamybos apimtys mažėja. Toliau vykstant emigracijos procesui, prieinama tampa vis daugiau informacijos apie įsidarbinimo galimybes tikslo šalyje, tai skatina namų ūkius rinktis emigraciją kaip galimybę užsitikrinti pragyvenimo šaltinį. Galimybė emigruoti skatina investicijas į įgūdžių, kvalifikacijos tobulinimą, siekiant pagerinti savo įsidarbinimo potencialą užsienyje (Matuzevičiūtė, 2012).

4 lentelė. Emigracijos poveikis kilmės ir tikslo šalies ekonomikoms ilgoju ir trumpuoju laikotarpiu (Remeikienė, Gasparėnienė, 2019, p. 189)

Laikotarpis	Privalumai / trūkumai	Poveikis kilmės šalies ekonomikai	Poveikis tikslo šalies ekonomikai
Ilgasis laikotarpis	Trūkumai	Finansinių išteklių, investuotų į jaunų asmenų išsilavinimą, praradimas, profesionalų praradimas, demografinės situacijos prastėjimas, visuomenės senėjimas, darbo jėgos trūkumas, protų nutekėjimas, viešųjų ir asmeninių paslaugų kokybės problemos, nedarbas, tyrimų ir kitokios infrastruktūros stoka, neefektyvios institucijos	Priėmimo iššūkiai, priėmimo sąnaudos
	Privalumai	Reemigracija – sugrįžimas įgijus naujos patirties	Imigrantai yra skatinami investuoti į savo įgūdžių plėtrą ir prisitaikymą prie naujų sąlygų
Trumpasis laikotarpis	Trūkumai	Socialinio draudimo įmokų sumažėjimas, staigus darbo užmokesčio padidėjimas sektoriuose, kurie netenka darbo jėgos	Piniginiai pervedimai iš valstybės, imigrantai yra ekonomiškai vartotojai, kurie perka mažai ir daug taupo, siekdami sukaupti kapitalą ir grįžti į kilmės šalį
	Privalumai	Nedarbo lygio sumažėjimas (mažiau žmonių reikia darbo), emigrantų, įgavusių naujos patirties, sugrįžimas	BVP padidėjimas, pagerėjęs mokesčių surinkimas, darbo vietų, kuriose dirbti nenori vietos gyventojai, užpildymas

Prisitaikymo etape prie emigracijos prisitaiko kilmės šalis. Tokioje situacijoje būtinas aktyvesnis papildomos darbo jėgos dalyvavimas. Prisitaikymo etape neretai įvyksta ekonomikos restruktūrizavimas. Įsitvirtinimo etape dažniausiai stebimas emigrantų šeimų susijungimas. Minėtame etape darbo jėgos srautai stabilizuojasi. Ir nors emigracijos srautai išlieka dideli, jų augimo tempas sulėtėja. Emigrantai įsitvirtinimo etape gerina savo gyvenimo sąlygas tikslo šalyje, didėja jų galimybės daryti piniginius pervedimus į kilmės šalį. Ekonominė veikla kilmės šalyje tampa aktyvesnė didėjant emigrantų piniginiams pervedimams. Pervedimai skatina vartojimą, mažinamas absoliutus skurdas, pajamų nelygybė. Įsitvirtinimo etape mažėja vietinio eksporto konkurencingumas. Tinklo etape tęsiasi emigrantų integracija tikslo šalyje. Emigrantai

per įvairias organizacijas kuria tinklus. Tinklo etapui būdingas ir antrosios emigrantų kartos įsikūrimas tikslo šalyje. Į kilmės šalį ir toliau siunčiami piniginiai pervedimai, kurie skatina vartojimą ir investavimą. Visa tai daro įtakos ir gamybos našumo didėjimui. Grįžimo etape emigracija daro įtakos įgūdžių formavimui, ekonomikos plėtrai. Didėjant grįžtančių emigrantų skaičiui, mažėja piniginių pervedimų srautas. Neretais atvejais sugrįžusieji emigrantai įsikuria didžiuosiuose šalies miestuose, taip sukeldami įtampą darbo rinkoje. Poveikis ekonomikai šiame etape priklauso nuo to, ar grįžusieji emigrantai išstumia ar pakeičia vietas darbuotojus iš darbo rinkos, nuo emigrantų turimų įgūdžių, darbo rinkos lankstumo. Pažymėtina, kad emigracijos įtaka šalies ekonomikai priklauso nuo valstybės socialinių ekonominių sąlygų. Kai kuriose valstybėse tam tikri etapai gali būti praleidžiami arba nepasiekiami. Kiekviename emigracijos cikle etapų trukmė gali būti nevienoda (Matuzevičiūtė, 2012).

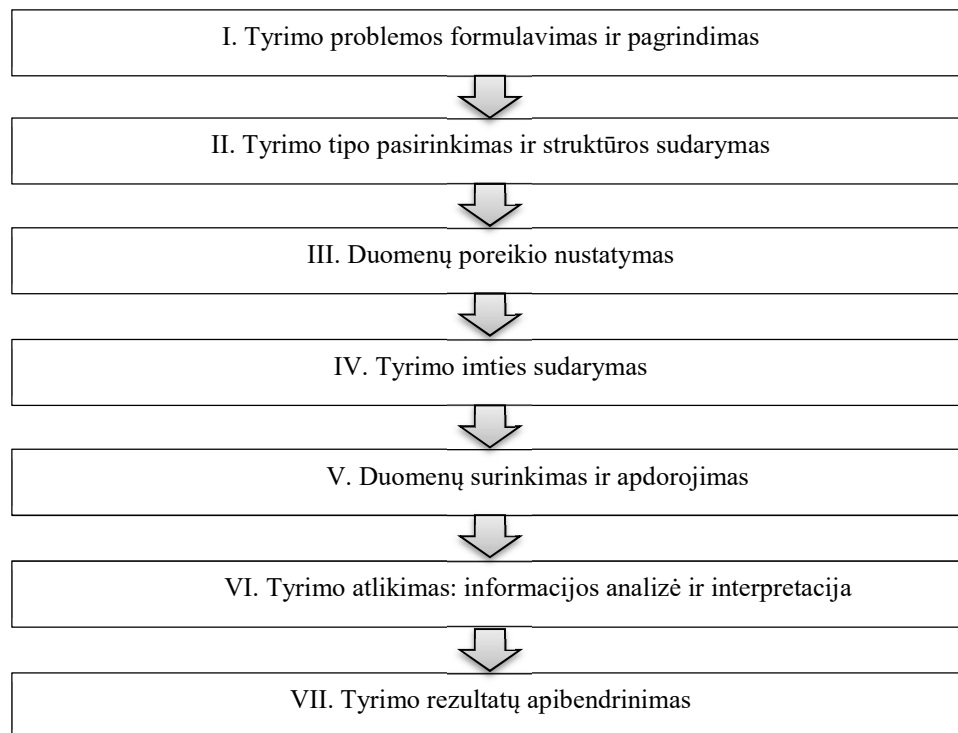
Gana išsamus ir Grishkijane (2018) atliktas darbo jėgos migracijos Baltijos šalių makroekonominėi situacijai tyrimas, aprėpęs 2004–2016 m. laikotarpį. Autorė nustatė, kad darbo jėgos migracijos poveikis makroekonominiams rodikliams priklauso nuo migrantų išsilavinimo ir kvalifikacijos. Aukštos kvalifikacijos migrantų žmogiškasis kapitalas yra didesnis, jie skatina žinių pasikeitimą, plėtrą, verslumą, investicijų srautus ir šalies ekonominį augimą. Darbo jėgos migracija, viena vertus, mažina konkurenciją šalies darbo rinkoje, tačiau, kita vertus, mažina pasiūlą darbo rinkoje (ypač kvalifikuotos darbo jėgos), didina nedarbo lygį, sukelia demografinių problemų, silpnina verslumo potencialą ir ekonominį augimą šalyje. Piniginės perlaidos – vienas iš teigiamų darbo jėgos emigracijos poveikių. Manoma, kad piniginės perlaidos prisideda prie vietos gyventojų pajamų augimo, verslo plėtros, investicijų srautų, o taip pat ir ekonominio augimo šalyje. Poveikis priklauso nuo to, kur piniginės perlaidos investuojamos.

Apibendrinant šiame darbo poskyriuje įvardintus galimus emigracijos poveikius ekonomikai, matyti, kad emigracijos poveikis ekonomikai yra labiau teigiamas negu neigiamas. Teorinių koncepcijų analizė parodė, kad emigracija gali daryti įtakos įvairiems ekonomikos aspektams, žvelgiant per finansinę perspektyvą. Mokslinės literatūros analizė sudarė prielaidas identifikuoti su šiais aspektais sietinus ekonominius rodiklius. Jie yra tokie: vartojimas, tiesioginės užsienio investicijos, BVP, BVP vienam gyventojui, vidutinis darbo užmokestis, užimtumo lygis, pajamos iš mokesčių, nedarbo lygis, vartotojų kainų indeksas, piniginiai pervedimai, eksportas, importas.

2. EMIGRACIJOS ĮTAKOS EKONOMIKAI FINANSINIO ĮVERTINIMO METODIKA

Šiame darbo poskyryje pristatoma parengta emigracijos įtakos ekonomikai finansinio įvertinimo metodika.

Empirinio tyrimo tikslui įgyvendinti pasirinktas Kumar (2005) pasiūlytas empirinių tyrimų eiliškumas (žr. 4 pav.).

4 pav. Tyrimo eiga

Emigracijos įtakos ekonomikai finansiniam įvertinimui tikslinga taikyti kiekvieną iš 4 paveiksle pateiktų etapų, pradedant tyrimo problemos formulavimu ir pagrindimu, baigiant – tyrimo rezultatų apibendrinimu. Kiekvienam iš šių etapų būdingi tam tikri specifiškumai šio tyrimo kontekste, tad juos svarbu aptarti, numatyti.

Tyrimo problemos formulavimas ir pagrindimas. Tyrimo problema suformuluota darbo įvade. Atliekamu tyrimu numatyti ieškoti atsakymų į tokius probleminius klausimus: 1) kokios emigracijos tendencijos būdingos Lietuvai pastarąjį dešimtmetį? 2) kokį poveikį emigracija daro Lietuvos ekonomikai?

Tyrimo tipo pasirinkimas ir struktūros sudarymas. Nepaisant to, kad apklausų ar interviu metodai labai dažnai taikomi emigracijos reiškiniui nagrinėti (Matuzevičiūtė, 2012), šiame tyrime minėtus metodus atsisakyta taikyti. Tokį pasirinkimą lėmė anketinėms apklausoms, interviu metodams būdingi trūkumai. Pirmiausia, egzistuoja tikimybė, kad apklaustųjų imtis neatspindėtų ar nepakankamai atspindėtų tyrimo generalinės aibės. Be to, egzistuoja galimybė, kad dalis emigrantų sąmoningai neatskleistų savo indėlio į tam tikrus ekonominius rodiklius (pavyzdžiui, nelegalaus darbo, nusikaltimų vykdymo užsienio šalyse atvejais). Minėtos aplinkybės paskatino emigracijos įtakos ekonomikai vertinimui pasirinkti aprašomosios statistikos, koreliacinės analizės, porinės tiesinės regresinės analizės metodus. Aprašomosios statistikos metodas taikomas emigracijos situacijos Lietuvoje analizei, nagrinėjant emigracijos mastus, emigracijos tikslo šalis, o taip pat pagrindinių ekonominių rodiklių Lietuvoje nagrinėjimui. Koreliacinės ir regresinės analizės metodai pasirinkti emigracijos įtakos įvertinimui.

Duomenų poreikio nustatymas. Emigracijos įtakos ekonomikai finansiniam įvertinimo tyrimui atlikti reikalingi antriniai duomenys. Emigracijos situacijos Lietuvoje analizei atskleisti, surinkti duomenys apie emigracijos mastus, tikslo šalis, priežastis. Ekonominės situacijos įvertinimui reikalingi duomenys apie pagrindinius ekonominius rodiklius, kuriems įtakos gali turėti emigracija (žr. 5 lent.).

Visus tyrimui reikalingus emigracijos ir ekonominių rodiklių duomenis skelbia Lietuvos statistikos departamentas, Eurostat. Visų tyrimui atrinktų rodiklių reikšmės minėtų institucijų duomenų bazėse pateikiamos visam reikalingam laikotarpiui.

Tyrimui pasirinktas dešimties metų laikotarpis (2010–2019 m.). atkreiptinas dėmesys, kad emigracijos įtaka skiriasi trumpu (iki 6 metų), vidutiniu (7–20 metų) ir ilgu (21 ar daugiau metų) laikotarpiais (Karpavičius, 2006). Šiame darbe tyrimui pasirinktas vidutinės trukmės laikotarpis. Nagrinėjant emigracijos įtaką vidutiniu laikotarpiu, anot S. Karpavičiaus (2006), darytina prielaida, kad emigrantai į Lietuvą negrįš. Ši prielaida svarbi atliekamo tyrimo kontekste, kadangi tokios nuostatos neabejotinai daro poveikio ekonomikai.

Tyrimo imties sudarymas. Atliekamo tyrimo imtį sudaro viena valstybė. Emigracijos įtakos ekonomikai finansiniam įvertinimui pasirinkta nagrinėti tik vienos valstybės – Lietuvos – atvejį. Pasirinkimą apribojo skirtingi emigracijos statistikos rodikliai atskirose valstybėse, kas apsunkintų šių rodiklių tarpusavio palyginimą.

Duomenų surinkimas ir apdorojimas. Emigracijos įtakos ekonomikai finansiniam įvertinimui pirmiausia buvo svarbu surinkti tyrimo duomenis. Surinkti duomenys apie

emigracijos mastus, tikslo šalis, priežastis, ekonominius rodiklius sukaupti duomenų matricioje. Duomenų analizei naudotos SPSS ir MS Excel programos.

5 lentelė. **Vertinimui pasirinkti ekonominiai rodikliai**

Rodikliai	Emigracijos įtaką rodikliams tyrinėję autoriai
Vartojimas	Matuzevičiūtė (2012), Remeikienė, Gasparėnienė (2019)
Tiesioginės užsienio investicijos	Matuzevičiūtė (2012), Remeikienė, Gasparėnienė (2019), Samoškaitė, Skvarciany (2019), Song ir kt. (2020)
BVP, BVP 1 gyventojui	Karpavičius (2006), Čiarnienė ir kt. (2009), Matuzevičiūtė (2012), Stefan (2016), Kahanec, Pytlíkova (2017), Grishkjanė (2018), Sarbu, Cimpoies (2018), Žukauskienė, Navickas (2018), Remeikienė, Gasparėnienė (2019)
Vidutinis darbo užmokestis	Karpavičius (2006), Čiarnienė ir kt. (2009), Matuzevičiūtė (2012), Karabchuk, Salnikova (2016), Remeikienė, Gasparėnienė (2019)
Užimtumo lygis	Matuzevičiūtė (2012), Kahanec, Pytlíkova (2017), Grishkjanė (2018)
Pajamos iš mokesčių	Matuzevičiūtė (2012), Ying, Haisheng (2016)
Nedarbo lygis	Karpavičius (2006), Čiarnienė ir kt. (2009), Vojtovich (2013), Dudzevičiūtė, Čekanauskas (2014), Grishkjanė (2018), Žukauskienė, Navickas (2018), Remeikienė, Gasparėnienė (2019)
Vartotojų kainų indeksas	Remeikienė, Gasparėnienė (2019)
Piniginiai pervedimai	Remeikienė, Gasparėnienė (2019)
Eksportas	Metelski, Mihi-Ramirez (2015), Remeikienė, Gasparėnienė (2019)
Importas	Mandelman, Zlate (2017)

Tyrimo atlikimas: informacijos analizė ir interpretacija. Surinktų duomenų analizė pradėta emigracijos situaciją atspindinčių rodiklių – emigracijos masto, tikslo šalių, priežasčių – nagrinėjimu. Vėliau pereita prie šalies ekonominės situacijos apibūdinimo pagal tyrimui pasirinktus rodiklius. Analizuojant emigracijos ir ekonomikos situaciją apibūdinančių rodiklių dinamiką, skaičiuoti tokie dinamikos rodikliai: absoliutinis pokytis, kitimo tempas, pokyčio tempas. Šių rodiklių reikšmės skaičiuotos baziniu būdu. Skaičiuojant bazinius pokyčius, baziniais metais pasirinkti pirmieji duomenų analizės metai, t.y. 2010 m. Skaičiuoti ir vidurkiai. Tuomet, taikant koreliacinę-regresinę analizę, vertintas emigracijos poveikis ekonominei būklei šalyje atspindintiems rodikliams.

Koreliacinė analizė, anot R. Samoškaitės ir V. Skvarciany (2019), sudaro prielaidas nustatyti, ar tarp kiekybiniais rodikliais išreikštų veiksnių egzistuoja ryšys. Šiame tyrime nagrinėjamos problemos atveju – tarp emigracijos ir ekonomikos rodiklių. Emigracijos situaciją

šalyje atspindi emigrantų skaičius, o ekonomikos rodikliai – tai vartojimas, TUI, BVP, vidutinis darbo užmokestis, užimtumo lygis, pajamos iš mokesčių, nedarbo lygis, vartotojų kainų indeksas, piniginiai pervedimai, eksportas ir importas. Skaičiuojami tiek emigrantų skaičiaus koreliacijos su ekonomikos rodikliais koeficientai, tiek koeficientų reikšmės tarp atskirų ekonominių rodiklių. Ryšiai nustatyti pagal sukauptų duomenų masyvą tinkamiausiu laikytinas Pearson‘o koreliacijos koeficientas. Koreliacijos koeficientui apskaičiuoti naudojama ši formulė:

$$r = \frac{n \sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{\sqrt{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \times \sqrt{n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2}} \quad (1);$$

čia: y – priklausomas kintamasis; x – nepriklausomas kintamasis; n – imties dydis (Samoškaitė, Skvarciany, 2019).

Apskaičiuoti koreliacijos tarp emigrantų skaičiaus ir ekonominių rodiklių koeficientai rodo ryšių stiprumą ir kryptį. Koreliacijos koeficientas interpretuojamas taip: jei koreliacijos koeficientas yra mažesnis už 0,3, tuomet ryšys laikomas labai silpnu. Kai koreliacijos koeficientas patenka į intervalą nuo 0,3 iki 0,5, ryšys laikomas silpnu. Vidutinio stiprumo koreliacinis ryšys bus tuomet, kai koreliacijos koeficientas yra nuo 0,5 iki 0,7. Nuo 0,7 iki 0,9 koreliacijos koeficiento reikšmė, ryšys laikomas stipriu. Koreliacijos koeficientui viršijant 0,9, ryšys yra labai stiprus (Samoškaitė, Skvarciany, 2019). Koreliacijos matas parodo tik tiesinį ryšį, jis neparodo netiesinių ryšių (Kazimieraitytė, Skvarciany, 2019). Atliekant koreliacinę analizę, svarbu nustatyti, ar ryšys yra statistiškai reikšmingas. Statistinį reikšmingumą rodo p reikšmė. Jei $p < 0,05$, ryšys laikomas statistiškai reikšmingu. Reikšmingumai vertinti visų koreliacijos ryšių tarp emigrantų skaičiaus ir ekonominių rodiklių atveju.

Koreliacinė analizė nesudaro prielaidų nustatyti, kaip tam tikro emigracijos rodiklio pokytis vienu vienetu paveiks ekonominius rodiklius. Dėl šios priežasties koreliacinė analizė papildyta regresine analize. Regresinė analizė taikoma tais atvejais, kai nustatomi statistiškai reikšmingi koreliaciniai ryšiai. Regresinės analizės tikslas yra „paaiškinti, kokią įtaką nepriklausomasis kintamasis daro priklausomajam kintamajam“ (Kazimieraitytė, Skvarciany, 2019, p. 3).

Darbe atlikta porinė regresinė analizė. Atliekant regresinę analizę, labai svarbu įvertinti, ar tarp nepriklausomų kintamųjų yra priklausomybė.

Parengus regresines priklausomybes, skaičiuojamas determinacijos koeficientas (R^2). Šis koeficientas parodo, „kokią priklausomojo kintamojo sklaidos dalį paaiškina nepriklausomasis kintamasis“ (Kazimieraitytė, Skvarciany, 2019, p. 3). Kai determinacijos koeficiento reikšmė yra

lygi arba mažesnė už 0,2, regresinės analizės modelis nesudaromas. Determinacijos koeficiento reikšmių intervalas yra nuo 0 iki 1.

Nagrinėtas ir Durbin-Watson (DW) kriterijus. Šis kriterijus parodo, ar egzistuoja autokoreliacija. Kriterijaus reikšmių intervalas yra nuo 0 iki 4. Kai gauta kriterijaus reikšmė yra artimesnė 2, tai tikimybė, kad egzistuoja autokoreliacija yra mažesnė (Kazimieraitytė, Skvarciany, 2019).

Tyrimo rezultatų apibendrinimas. Atlikus duomenų analizę ir parengus duomenų interpretacijas, atliktas tyrimo rezultatų apibendrinimas, išryškinant svarbiausius tyrimo rezultatus.

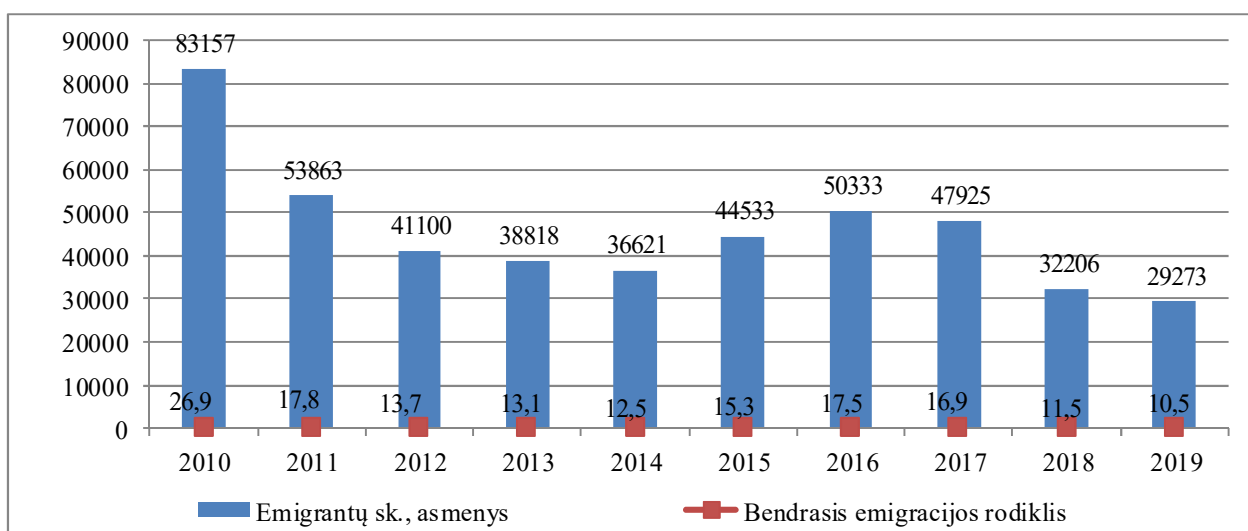
Atliekant empirinį tyrimą, tikslinga atsižvelgti į vieną svarbų apribojimą – statistiniai duomenys apie emigraciją gali būti nepakankamai išsamūs, juos reikia vertinti atsargiai, kadangi egzistuoja tikimybė, kad ne visi emigrantai deklaruoja savo išvykimą iš Lietuvos.

3. EMIGRACIJOS ĮTAKOS EKONOMIKAI FINANSINIO VERTINIMO REZULTATAI

3.1. Emigracijos situacijos Lietuvoje analizė

3.1.1. Emigracijos mastai

Pirmieji emigracijos iš Lietuvos atvejai užfiksuoti XVI a. Plačiau emigracijos reiškinys išplito XIX a. ir tęsėsi iki XX a. pradžios, o tiksliau – iki 1918 m. Tuomet Lietuvos piliečiai, ieškodami geresnio gyvenimo, dažniausiai emigruodavo į JAV, Rusijos imperiją, Didžiąją Britaniją, Kanadą. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas 1918 m. ir neigiamas požiūris išėivijos atžvilgiu paskatino antrąją emigracijos bangą. Po nepriklausomybės paskelbimo daug lietuvių išreiškė norą grįžti į Lietuvą, tačiau tam reikalingų sąlygų nesudarė valdžia. Tokia situacija sukėlė ir emigrantų, ir Lietuvos gyventojų nepasitenkinimą, todėl emigracijos procesai suaktyvėjo. Emigracijai lietuviai tuomet rinkdavosi JAV, Kanadą, Pietų Ameriką, Pietų Afrikos Respubliką. Trečiasis emigracijos etapas prasidėjo atkūrus šalies nepriklausomybę 1990 m. Šis etapas tebesitęsia ir iki šiol (Vijeikis, 2012). Pastarąjį dešimtmetį emigracijos iš Lietuvos procesai buvo gana intensyvūs. Didžiausias emigrantų srautas buvo 2010 m., kuomet iš šalies emigravo 83157 asmenys (žr. 5 pav.).

5 pav. Emigrantų skaičiaus ir bendrojo emigracijos rodiklio (emigrantų sk., tenkančio 1000 gyventojų) dinamika 2010–2019 m., asmenų sk.

(sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos statistikos departamentu, 2020)

Po 2010 m. tokia intensyvi emigracija, kaip buvo 2010 m. nebuvo pasiekta. Didelis emigrantų skaičius 2010 m. siejamas tiek su ekonominiu nuosmukiu šalyje, tiek su pakitusia teisine baze, įpareigojusia asmenis nedeklaravusius išvykimo iš Lietuvos mokėti sveikatos draudimo mokesčių. Šis pokytis paskatino didžiulius anksčiau emigravusių asmenų srautus deklaruoti savo išvykimą iš šalies. 2011 m. iš Lietuvos emigravo beveik 30000 mažiau asmenų nei 2010 m. Procentinis sumažėjimas sudarė -35,23 proc. (žr. 6 lent.). Emigrantų srautų mažėjimas tęsėsi iki 2014 m., kuomet emigrantų srautas, lyginant su 2010 m., sumažėjo 46536 arba 55,96 proc. 2015 ir 2016 m. stebimas emigrantų skaičiaus didėjimas. 2015 m. lyginant su 2014 m., emigrantų skaičius padidėjo 7912 arba 21,61 proc. 2016 m. padidėjimas nebuvo toks intensyvus – 5800 asmenų arba 13,02 proc. Nuo 2017 m. emigrantų skaičius kasmet mažėjo. 2019 m. iš šalies emigravo 29273 asmenys. Tai buvo mažiausias emigrantų srautas per visą nagrinėjamą laikotarpį.

6 lentelė. **Emigrantų skaičiaus baziniai dinamikos rodikliai 2010–2019 m.**

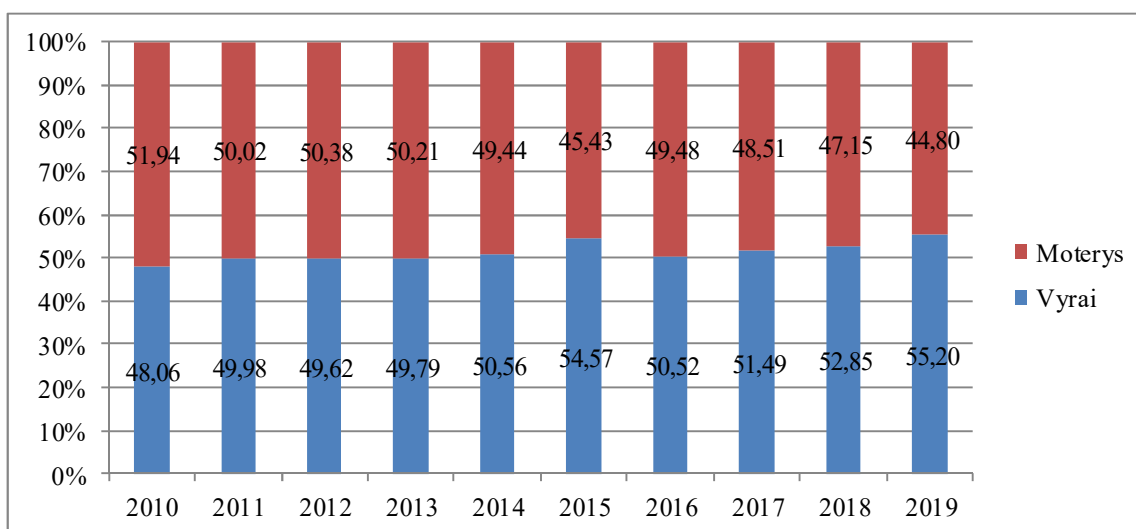
Metai	Absolūtus pokytis, asmenų sk.	Kitimo tempas, kartais	Pokyčio tempas, proc.
2011	-29294	0,65	-35,23
2012	-42057	0,49	-50,58
2013	-44339	0,47	-53,32
2014	-46536	0,44	-55,96
2015	-38624	0,54	-46,45
2016	-32824	0,61	-39,47
2017	-35232	0,58	-42,37
2018	-50951	0,39	-61,27
2019	-53884	0,35	-64,80

Iš viso per pastarąjį dešimtmetį iš Lietuvos emigravo 457829 asmenys, vidutiniškai po 45782 kasmet. Emigrantų skaičiaus pokyčiai rodo Lietuvai palankią tendenciją – emigrantų srautas gana sparčiai mažėja. Lyginant 2010 m. duomenis su 2019 m. duomenimis, matyti, kad iš šalies emigravo net 64,80 proc. mažiau asmenų.

Nagrinėjant emigracijos mastus, svarbus emigracijos situaciją šalyje indikatorius yra bendrasis emigracijos rodiklis. Šis rodiklis parodo, kiek emigrantų tenka 1000 gyventojų. 2010 m. 1000 Lietuvos gyventojų teko beveik 27 emigrantai. Tai buvo didžiausia rodiklio reikšmė per visą dešimtmetį. 2011–2014 m., mažėjant emigrantų skaičiui, mažėjo ir bendrasis emigracijos rodiklis. 2014 m. jis siekė 12,5. 2015–2016 m., didėjant emigrantų srautui, daugėjo ir 1000 šalies

gyventojų tenkančių emigrantų skaičius. 2016 m. pasiekęs 17,5, 2017–2019 m. laikotarpiu jis mažėjo ir 2019 m. pasiekė žemiausią reikšmę per visą dešimtmetį. 2019 m. 1000 šalies gyventojų teko 10,5 emigrantų.

Iš Lietuvos pastarąjį dešimtmetį emigravo tiek vyrai, tiek moterys. Siekiant nustatyti, ar galima išvelgti vienos kurios nors lyties dominavimą emigrantų sraute, atliktas emigrantų srautų struktūros įvertinimas. Vertinant emigrantų procentinį pasiskirstymą pagal lytį skirtumai nėra dideli. Didžiausią dalį visų emigrantų moterys sudarė 2010 m. Tuomet jų dalis visame emigrantų sraute siekė 51,94 proc. (žr. 6 pav.). Iki 2013 m. moterų procentinė dalis emigrantų sraute mažėjo ir beveik susilygino su vyrų dalimi. Po 2014 m. situacija pakito – pagal emigrantų srautus ėmė dominuoti vyrai.

6 pav. Emigrantų pasiskirstymas pagal lytį 2010–2019 m., proc.

Didžiausią emigrantų dalį vyrai sudarė 2015 m. Minėtais metais 54,57 proc. visų iš Lietuvos emigravusių asmenų sudarė vyrai. 2016 m. vyrų ir moterų dalies skirtumai nebuvo tokie dideli, tačiau jie ėmė ryškėti po 2017 m., kuomet vyrų dalis emigrantų sraute didėjo. Vyrų ir moterų dalies pokyčius galima susieti su bendraisiais emigrantų srautų pokyčiais. Pastebima, kad emigrantų srautui didėjant, didėja moterų dalis emigrantų imtyje, o emigrantų skaičiui mažėjant – stebimas vyrų dalies didėjimas. Vidutiniškai analizuojamu laikotarpiu vyrų emigrantų dalis sudarė 51,26 proc., o moterų – 48,74 proc. Kadangi vyrų ir moterų emigracijos skirtumai nėra reikšmingi, vyrų ar moterų emigracijos srautų netikslinga įtraukti į koreliacinę-regresinę analizę.

Kita svarbi emigracijos tendencijas atskleidžianti emigrantų charakteristika yra amžius. Emigrantų iš Lietuvos pasiskirstymas pagal amžiaus grupes 2010–2019 m. pateiktas 7 lentelėje.

7 lentelė. **Emigrantų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes 2010–2019 m., proc.** (sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos statistikos departamentu, 2020)

Amžiaus grupės, metais	Metai										Vidur -kis
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
0–4	3,66	3,97	4,79	4,93	4,98	4,35	5,47	4,00	4,38	4,07	4,46
5–9	3,32	3,29	4,07	4,51	4,94	4,41	4,51	4,06	4,76	4,73	4,26
10–14	3,23	3,23	3,74	3,60	3,62	3,68	3,45	3,03	3,38	3,34	3,43
15–19	5,90	7,10	7,06	6,45	6,42	6,12	5,98	7,59	8,64	7,27	6,85
20–24	18,20	21,77	20,52	19,79	18,41	19,30	16,53	22,86	20,18	18,40	19,60
25–29	22,27	21,00	20,03	18,41	17,92	17,14	18,50	20,09	18,51	17,66	19,15
30–34	14,39	12,68	12,33	13,23	13,31	12,91	14,23	12,15	11,90	12,69	12,98
35–39	9,44	8,63	8,76	8,81	9,55	10,06	9,90	7,75	7,94	9,56	9,04
40–44	6,87	6,53	6,49	6,72	6,77	7,28	7,03	6,05	6,42	7,00	6,72
45–49	5,79	5,03	5,06	5,12	5,35	5,78	5,46	5,20	5,52	6,14	5,45
50–54	4,07	3,71	3,56	3,88	3,91	4,06	4,37	3,57	3,89	4,13	3,92
55–59	1,94	1,78	1,73	2,07	2,65	2,62	2,63	2,21	2,42	2,71	2,27
60–64	0,40	0,51	0,66	0,74	0,84	0,91	0,93	0,65	0,88	0,99	0,75
65–69	0,17	0,22	0,34	0,53	0,43	0,52	0,40	0,33	0,39	0,45	0,38
70–74	0,13	0,18	0,26	0,37	0,23	0,23	0,18	0,15	0,25	0,25	0,22
75–79	0,09	0,13	0,22	0,29	0,25	0,28	0,18	0,16	0,20	0,25	0,20
80 ir vyresni	0,15	0,24	0,36	0,55	0,44	0,36	0,25	0,18	0,35	0,36	0,32

Procentinis emigrantų pasiskirstymas rodo, kad 2010–2019 m. iš Lietuvos dažniausiai emigravo jauni asmenys – nuo 20 iki 34 metų amžiaus. 2010–2015 m. ir 2017–2019 m. pagal amžių dominavo 20–24 metų amžiaus emigrantai. 2016 m. minėtą amžiaus grupę kiek pralenkė 25–29 metų amžiaus piliečiai. Vertinant vidutinę procentinę kiekvienos amžiaus grupės emigrantų dalį, matyti, kad per visą dešimtmetį 19,60 proc. visų emigrantų buvo 20–24 metų amžiaus. 25–29 metų amžiaus emigrantų dalis buvo tik nežymiai mažesnė – 19,15 proc. 30–34 metų amžiaus asmenų dalis 2010–2019 m. vidutiniškai sudarė 12,98 proc. Po 35 metų amžiaus polinkis emigruoti labai stipriai mažėja. Rečiausiai iš Lietuvos emigruoja vyresni nei 60 metų amžiaus asmenys. Tokio amžiaus asmenys dažnai būna tvirtai susikūrę savo gyvenimą Lietuvoje ir prisibijo rizikuoti išvykdami gyventi ir dirbti į kitas valstybes.

Apibendrinant atliktą emigracijos iš Lietuvos mastų analizę, galima teigti, kad tipinis emigrantas iš Lietuvos yra 20–34 metų amžiaus. Emigrantų struktūra pagal lytį parodė, kad reikšmingų skirtumų tarp vyrų ir moterų dalies nėra. Abiejų lyčių atstovai yra linkę emigruoti iš Lietuvos. Pastarojo dešimtmečio emigracijos srautų analizė parodė palankią tendenciją – emigracija iš Lietuvos mažėja.

3.1.2. Emigracijos tikslo šalys

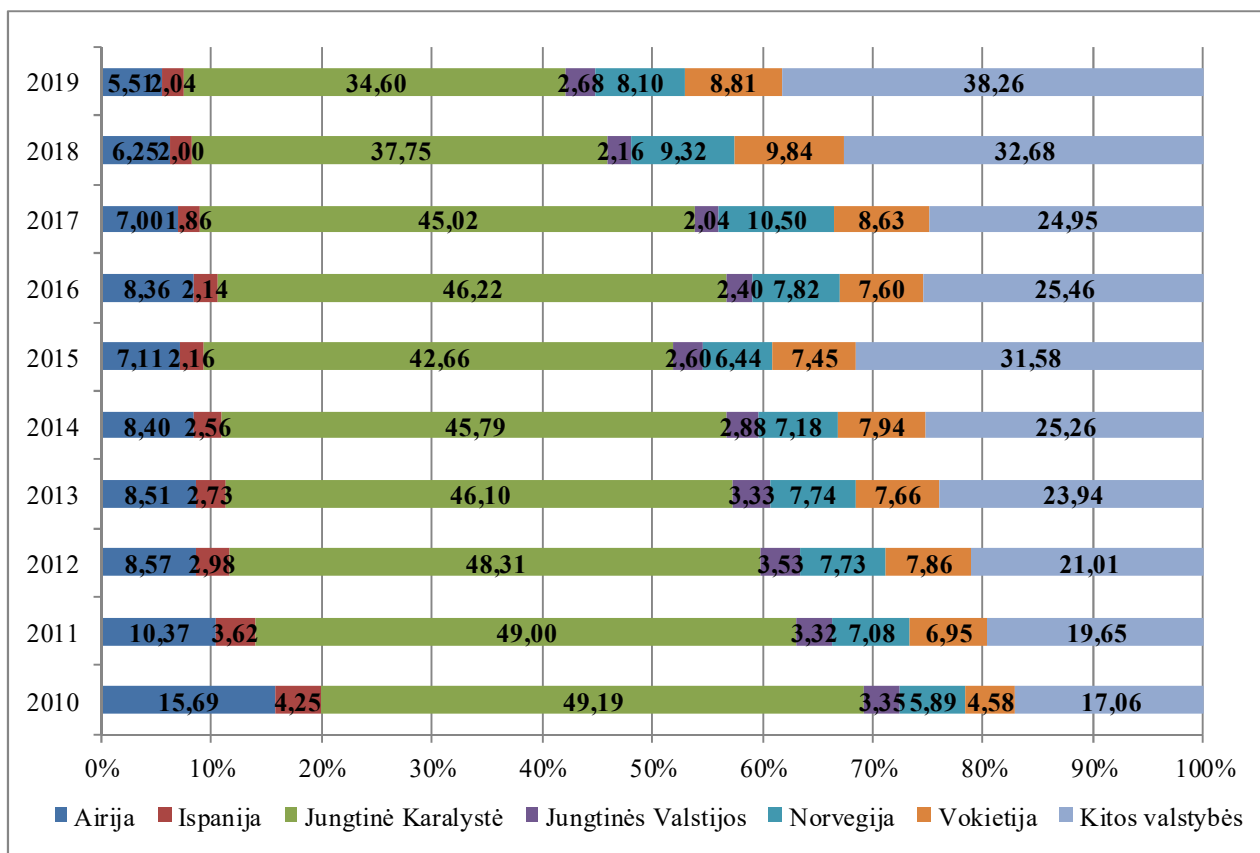
Iš Lietuvos emigruojama į įvairias pasaulio valstybes. Lietuvos statistikos departamento (2020) duomenimis, dažniausiai išvykstama į Airiją, Ispaniją, Jungtinę Karalystę, JAV, Norvegiją, Vokietiją, kitas valstybes. Emigrantų pasiskirstymas pagal būsimą gyvenamąją vietą pateiktas 8 lentelėje.

8 lentelė. **Emigrantų pasiskirstymas pagal būsimą gyvenamąją vietą 2010–2019 m., asmenų sk.** (sudaryta autoriaus, remiantis Lietuvos statistikos departamentu, 2020)

Metai	Valstybės						
	Airija	Ispanija	Jungtinė Karalystė	Jungtinės Valstijos	Norvegija	Vokietija	Kitos valstybės
2010	13048	3535	40901	2783	4901	3806	14183
2011	5587	1948	26395	1788	3814	3745	10586
2012	3523	1226	19857	1451	3178	3230	8635
2013	3302	1058	17895	1292	3005	2972	9294
2014	3075	937	16768	1054	2631	2906	9250
2015	3168	963	18999	1157	2866	3318	14062
2016	4208	1077	23266	1209	3936	3823	12814
2017	3355	893	21577	978	5031	4136	11955
2018	2014	644	12157	696	3000	3169	10526
2019	1613	598	10128	785	2371	2579	11199

Kaip matyti iš emigrantų pasiskirstymo pagal būsimą gyvenamąją vietą, emigrantų srautai į absoliučiai visas tikslo šalis per dešimtmetį sumažėjo. Pavyzdžiui, emigrantų į Jungtinę Karalystę srautas sumažėjo daugiau nei 4 kartus. 2010 m. į Jungtinę Karalystę emigravo 40901 asmuo, kai tuo tarpu 2019 m. – 10128. Nepaisant itin ženkliai sumažėjusio absoliutaus emigrantų į Jungtinę Karalystę skaičiaus sumažėjimo, procentinė emigrantų į šią tikslo valstybę dalis pakito tik 14,59 proc. 2010 m. į Jungtinę Karalystę emigruodavo maždaug vienas iš dviejų emigrantų iš

Lietuvos. 2019 m. Jungtinės Karalystės, kaip tikslo valstybės, pasirinkimas tapo retesniu (žr. 7 pav.). Šią valstybę rinkosi vidutiniškai vienas iš trijų emigrantų. Pastebima, kad, nepaisant emigrantų srauto į kitas valstybes sumažėjimo (per dešimtmetį jis sumažėjo 2984 asmenimis), emigracijos tikslo šalių geografija prasitoplė. 2010 m. kitas šalis, kaip tikslo šalis rinkosi kiek daugiau nei vienas iš penkių emigrantų. 2019 m. kitas valstybes rinkosi daugiau nei vienas iš trijų emigrantų (38,26 proc.). Nuo 2019 m. būtent kitos valstybės ėmė pirmauti pagal tikslo šalis. Tokie tyrimo rezultatai rodo akivaizdų poreikį Lietuvos statistikos departamentui pergrupuoti emigrantų srautus pagal tikslo šalis, įtraukiant daugiau tikslo šalių.

7 pav. Emigrantų pasiskirstymas pagal būsimą gyvenamąją vietą 2010–2019 m., proc.

Iš viso iš Lietuvos 2010–2019 m. laikotarpiu išvyko 457829 asmenys. Dešimtmečio srautai pagal valstybes pavaizduoti 8 paveiksle.

8 pav. Suminiai emigrantų iš Lietuvos srautai 2010–2019 m., proc.

Per pastarąjį dešimtmetį daugiausia emigrantų išvyko Jungtinę Karalystę – iš viso 207943 asmenys. Pagal emigrantų skaičių nei viena iš kitų dominavusių kryptų nesiekia nei pusės to skaičiaus. Atsižvelgiant į tai, kad dažniausia emigracijos priežastis yra darbas kitoje valstybėje, tikėtina, kad emigrantų į Jungtinę Karalystę skaičius gali būti susijęs su darbo užmokesčiu. Metinis vidutinis neto darbo užmokestis Jungtinėje Karalystėje ir kitose valstybėse pateiktas 9 lentelėje.

9 lentelė. Metinio vidutinio neto darbo užmokesčio dinamika emigrantų iš Lietuvos tikslo šalyse, eurais (sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020)

Metai	Valstybės					
	Airija	Ispanija	Jungtinė Karalystė	Jungtinės Valstijos	Norvegija	Vokietija
2010	28127,05	16606,54	26787,03	23078,79	39483,32	27963,12
2011	27952,77	17095,27	26311,94	22571,59	42217,55	29011,00
2012	28486,69	17349,13	28807,18	24898,68	45221,93	29748,00
2013	28840,82	17437,88	27681,70	24605,51	45047,75	30083,00
2014	29058,72	17547,82	29189,70	25266,32	43136,58	30799,90
2015	29301,04	17738,45	33210,16	30775,31	41674,37	31557,00
2016	29957,64	17720,70	30334,29	31442,00	40834,76	32361,00
2017	30487,68	17788,36	29439,89	31656,06	41594,74	32897,00
2018	31641,79	18037,58	29928,15	31235,28	41611,28	33969,00
2019	32699,86	18449,97	31144,64	34146,48	41808,24	34963,75

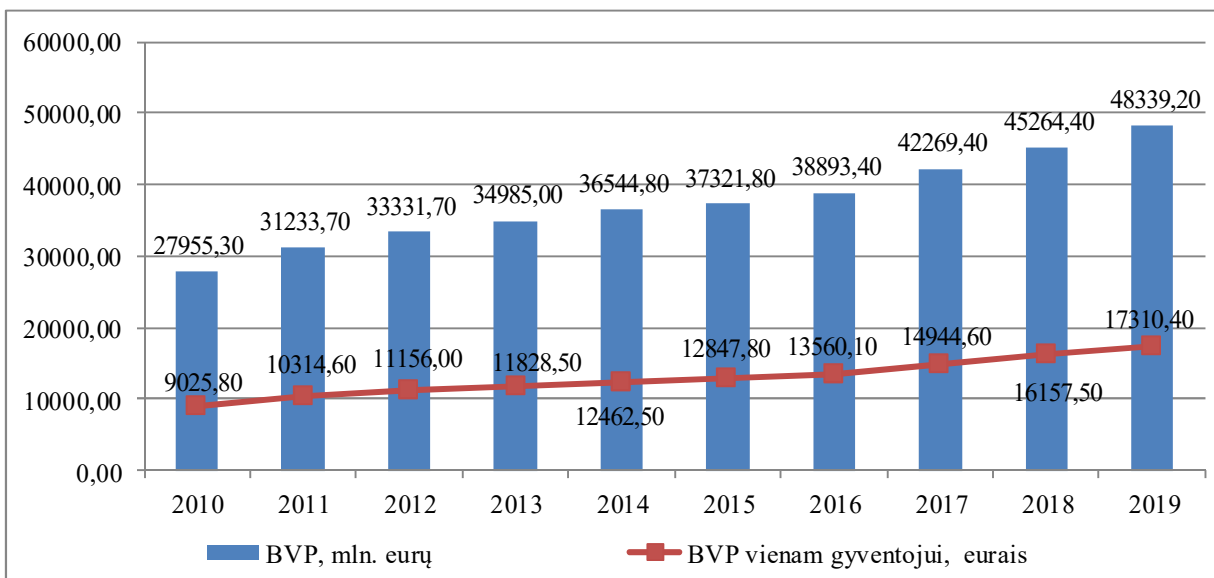
Metinio neto darbo užmokesčio dinamika rodo, kad vidutinis metinis neto darbo užmokestis 2010–2019 m. laikotarpiu didžiausias buvo Norvegijoje. 2010 m. jis siekė 39483,21 eurus, o 2019 m. – 41808,24 eurus. Mažiausias darbo užmokestis visą nagrinėjamą laikotarpį buvo Ispanijoje. Tarp metinio darbo užmokesčio Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Jungtinėse Valstijose ir Vokietijoje skirtumai pastarąjį dešimtmetį buvo nedideli. Nepaisant šių panašumų, pagal emigrantų iš Lietuvos skaičių Jungtinė Karalystė itin išsiskyrė. Atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės išstojimą iš ES, galima tikėtis emigrantų iš Lietuvos srautų mažėjimo. Be to, dėl COVID-19 pandemijos artimiausiems metams apskritai sudėtinga prognozuoti galimus emigrantų srautus.

Apibendrinant atliktą emigracijos pagal tikslo šalis analizę, matyti, kad reikšmingą emigracijos srautų dalį 2010–2019 m. laikotarpiu sudarė emigracija į Airiją, Ispaniją, Jungtinę Karalystę, JAV, Norvegiją ir kitas šalis. 2019 m. kitos valstybės tapo dominuojančiu emigrantų iš Lietuvos pasirinkimu.

3.2. Pagrindinių ekonominių rodiklių Lietuvoje analizė

Teorinėje šio darbo dalyje nustatyta, kad esama pakankamai pagrindo manyti, kad emigracijos rodikliai yra susiję su šalies ekonomiais rodikliais. Siekiant tą patvirtinti ar paneigti Lietuvos atveju, remiantis pastarojo dešimtmečio duomenimis, nagrinėjami pagrindiniai ekonominiai rodikliai, potencialiai veikiami emigracijos reiškinio.

Vienas iš pagrindinių šalies ekonominę būklę atspindinčių rodiklių, kuriam galimai įtakos turi emigracijos reiškinys, yra BVP. BVP gali būti matuojamas tiek to meto kainomis, tiek apimtimi, tenkančia vienam šalies gyventojui. Šių rodiklių dinamika 2010–2019 m. pateikta 8 paveiksle. Pagal 8 paveiksle pateiktus BVP to meto kainomis ir BVP, tenkančio vienam gyventojui, duomenis, stebima gerėjanti ekonominė būklė šalyje. 2010 m. BVP apimtis to meto kainomis siekė 27955,30 mln. eurų. Nuo 2010 m. BVP apimtis kasmet didėjo. Didžiausias padidėjimas absoliutine reikšme, lyginant su praėjusio laikotarpio duomenimis, nustatytas 2017 m., kuomet užfiksuotas BVP padidėjimas 3376,00 mln. eurų (8,68 proc.).

8 pav. **BVP ir BVP vienam gyventojui dinamika Lietuvoje 2010–2019 m.**

(sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020)

Vertinant padidėjimą absoliutiniu dydžiu, gana ženklaus jis buvo ir 2011 m. (3278,40 mln. eurų arba 11,73 proc.) ir 2019 m. (3074,80 mln. eurų arba 6,79 proc.). Per dešimties metų laikotarpį Lietuvos BVP padidėjo 20383,90 mln. eurų arba 72,92 proc. Vertinant BVP vienam gyventojui pokyčius, didžiausias padidėjimas nustatytas 2017 m. Minėtais metais BVP vienam gyventojui padidėjo 1384,50 eurų (10,21 proc.). Vertinant procentinį pokytį, didžiausias padidėjimas, lyginant su praėjusio laikotarpio duomenimis, nustatytas 2011 m. Minėtais metais vienam šalies gyventojui tenkantis BVP padidėjo 14,28 proc. Per visą dešimtmetį vienam Lietuvos gyventojui tenkantis BVP padidėjo 8284,60 eurų arba 91,79 proc.

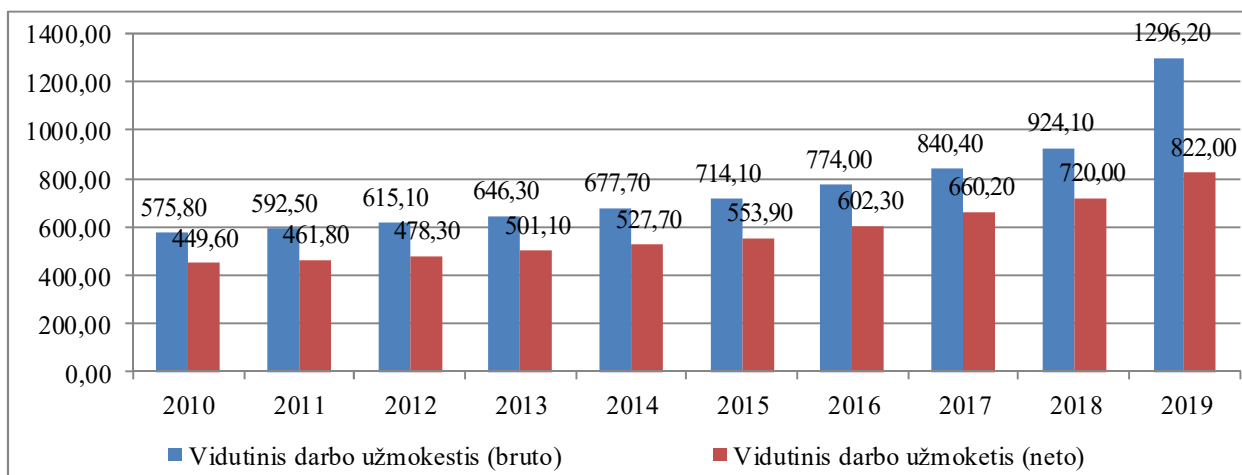
Vartojimas – dar vienas rodiklis, kuriam įtakos daro emigracijos reiškinys. Vartojimo dinamika Lietuvoje 2010–2019 m. pateikta 10 lentelėje. 2010 m. vartojimas Lietuvoje siekė 23455,60 mln. eurų. Tai sudarė 83,90 proc. nuo BVP. Tokia reikšminga vartojimo dalis BVP reiškia, kad Lietuvoje minėtais metais vartojimas buvo reikšmingiausia BVP struktūrinė dalis. Didėjant šalies BVP, augo ir vartojimas Lietuvoje. Jis augo visą nagrinėjamą laikotarpį. Tarp vartojimo pokyčio tempų pastarąjį dešimtmetį buvo nedidelė variacija – grandininiai vartojimo tempai siekė nuo 3,63 iki 7,55 proc. Didžiausias procentinis pokytis (7,55 proc.) nustatytas 2011 m., o mažiausias – 2015 m. (3,63 proc.).

10 lentelė. **Vartojimo dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., mln. eurų** (sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020)

Metai	Vartojimas, mln. eurų	Bazinis absoliutus pokytis, mln. eurų	Bazinis kitimo tempas, kartais	Bazinis pokyčio tempas, proc.
2010	23455,60	-	-	-
2011	25226,80	1771,20	1,08	7,55
2012	26556,70	3101,10	1,13	13,22
2013	27661,80	4206,20	1,18	17,93
2014	28734,00	5278,40	1,23	22,50
2015	29776,40	6320,80	1,27	26,95
2016	31132,50	7676,90	1,33	32,73
2017	33162,80	9707,20	1,41	41,39
2018	35423,00	11967,40	1,51	51,02
2019	37642,40	14186,80	1,60	60,48

Vertinant absoliutinius pokyčius, stebimas gana aktyvus vartojimo didėjimas 2017–2019 m. Per visą nagrinėjamą dešimtmetį vartojimas padidėjo 14186,80 mln. eurų arba 60,48 proc. Tiriamo laikotarpio pabaigoje vartojimas Lietuvoje siekė 37642,40 mln. eurų.

Emigrantų skaičiaus pokyčiai, tikėtina, susiję su vidutinio darbo užmokesčio pokyčiais. Didėjant emigrantų srautams, šalyje gali imti trūkti darbo jėgos laisvoms darbo vietoms užimti, kas gali skatinti darbdavius didinti darbo užmokestį. Vidutinio darbo užmokesčio dinamika Lietuvoje 2010–2019 m. pateikta 9 paveiksle.

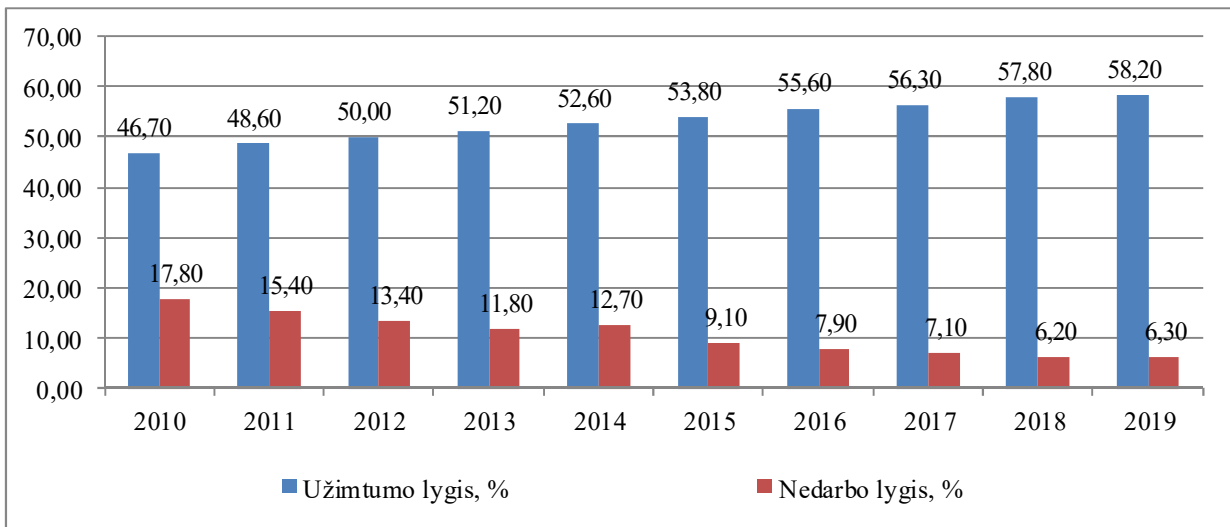

9 pav. **Vidutinio darbo užmokesčio dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., eurais**

(sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020)

2010 m. vidutinis bruto darbo užmokestis Lietuvoje buvo lygus 575,80 eurų per mėnesį. Atskaičius mokesčius, ši suma siekė 449,60 eurų per mėnesį. Mažėjant emigrantų srautams vidutinis darbo užmokestis didėjo. Vidutinis bruto darbo užmokestis kasmet didėjo po 2,90–40,27 proc. Absoliutine reikšme vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje didėjo vis sparčiau. 2011 m. padidėjimas buvo gana nuosaikus – siekė tik 16,70 eurų, tačiau laikotarpio pabaigoje – 2019 m. – padidėjimas buvo lygus net 372,10 eurų. Iš esmės šis pokytis sietinas ne su itin reikšmingai pakitusia situacija Lietuvos darbo rinkoje, o su pakitusia darbo užmokesčio apmokestinimo ir skaičiavimo sistema. Didėjant vidutiniam bruto darbo užmokesčiui, didėjo ir vidutinis neto darbo užmokestis. 2010 m. vidutinis mėnesinis neto daro užmokestis buvo lygus 449,60 eurų. Kasmet jis didėjo vis sparčiau. 2011 m. lyginant su 2010 m. duomenimis, absoliutinis padidėjimas siekė 12,20 eurų, kas sudarė 2,71 proc. 2019 m. lyginant su 2011 m., padidėjimas absoliutine verte buvo lygus 102,00 eurų arba 14,17 proc. Iš viso per pastarąjį dešimtmetį vidutinis neto darbo užmokestis padidėjo 372,40 eurų arba 82,83 proc. Vidutinis neto darbo užmokestis 2010–2019 m. laikotarpiu buvo lygus 577,69 eurai. Iki 2015 m. vidutinis neto darbo užmokestis šios sumos nesiekė, ją perkopė nuo 2016 m.

Emigracija daro poveikio darbo rinkai. Mokslinės literatūros analizė sudarė prielaidas tikėtis emigracijos įtakos dviems svarbiems situaciją darbo rinkoje apibūdinantiems rodikliams: užimtumo lygiui ir nedarbo lygiui. Šių rodiklių dinamika pastarąjį dešimtmetį pateikta 10 paveiksle. 2010 m. Lietuvoje buvo užimta mažiausia gyventojų dalis. Daugiau nei kas antras šalies gyventojas minėtais metais nedirbo. Ekonominei situacijai šalyje gerėjant, užimtumo lygis didėjo. Iki 2019 m. kasmet jis padidėdavo nuo 0,40 iki 1,90 proc. punkto. Didžiausias padidėjimas nustatytas 2011 m., o mažiausias – 2019 m. Per 2010–2019 m. laikotarpį užimtumo lygis Lietuvoje padidėjo 11,50 proc. Toks pokytis rodo, kad situacija šalies darbo rinkoje pastarąjį dešimtmetį vis gerėjo, vis didesnė šalies gyventojų dalis dirbo. Gali būti, jog tam įtakos turėjo ir emigracija. Išvykus daliai šalies gyventojų, esamas ar naujai kuriamas darbo vietas užėmė likusieji gyventi šalyje. Be to, ir didėjęs bruto ir neto darbo užmokestis stiprino gyventojų norą dirbti.

10 pav. Užimtumo ir nedarbo lygio dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., %

(sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020; Lietuvos statistikos departamentas, 2020)

Vidutiniškai per nagrinėjamą dešimtmetį šalies gyventojų užimtumo lygis buvo lygus 53,08 proc. Mažesnis už vidurkį užimtumo lygis buvo iki 2014 m., o nuo 2015 m. perkopė šią ribą.

Nedarbo lygis 2010 m. buvo pats didžiausias per visą dešimtmetį. 2010 m. nedirbo vienas iš beveik penkių šalies gyventojų. Tai sietina su 2008 m. prasidėjusiu ekonominiu nuosmukiu, kuomet darbo Lietuvoje neteko labai didelė gyventojų dalis. Iki 2010 m. situacija nedarbo aspektu nebuvo stabilizuota. 2011–2013 m. nedarbo lygis Lietuvoje mažėjo. 2011 m. jis sumažėjo 2,40 proc. punkto, 2012 m. – 2,00 proc. punkto, o 2013 m. – 1,60 proc. punkto. 2014 m. nedarbo lygis šalyje padidėjo, tačiau šis padidėjimas nebuvo labai ženklaus – nuo 11,80 iki 12,70 proc. Nuo 2015 m. situacija šalies darbo rinkoje ėmė labai sparčiai stabilizuotis. Tiriamo laikotarpio pabaigoje nedarbo lygis Lietuvoje buvo lygus tik 6,30 proc. Tai buvo žemiausias nedarbo lygis per visą pastarąjį dešimtmetį. Nedarbo lygis šalyje per pastarąjį dešimtmetį sumažėjo 11,50 proc. punkto. Vidutiniškai nedarbo lygis Lietuvoje nagrinėtu laikotarpiu buvo lygus 10,77 proc. Iki 2014 m. nedarbo lygis šalyje buvo didesnis už vidurkį, o nuo 2015 m. situacija pasikeitė. Tikėtina, kad 2020 m. atneš kiek kitokias tendencijas. Dėl COVID-19 sukeltos pandemijos dalis šalyje veikiančių įmonių buvo priverstos stabdyti savo veiklą, palikdamos savo darbuotojus be darbo. Dėl kai kurių pandemijos itin paveiktų sektorių (turizmo, maitinimo), galima tikėtis bankrotų bangos, tad nedarbo lygis šalyje greičiausiai padidės.

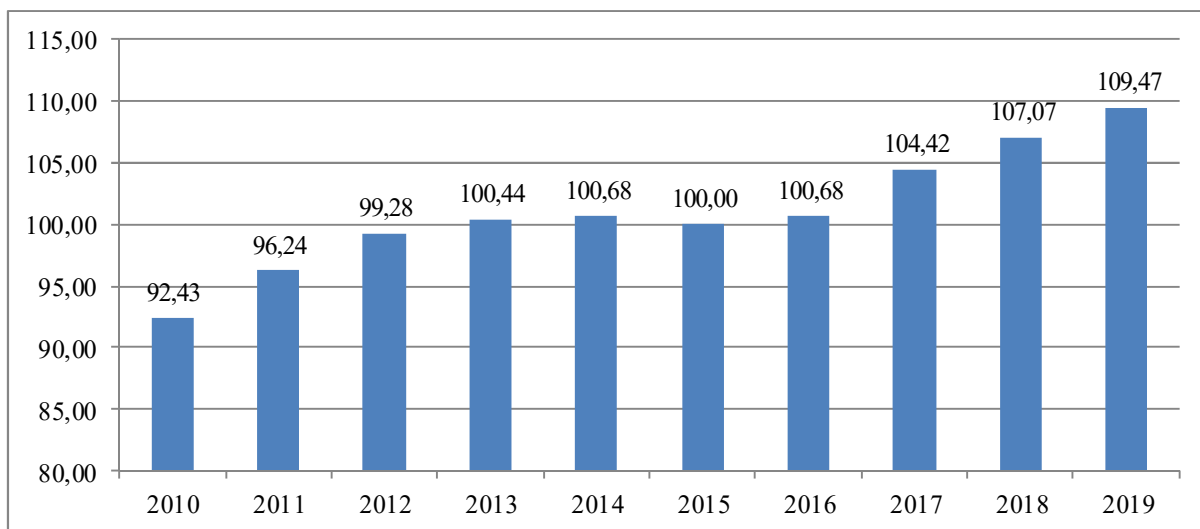
Emigracija mažina šalies gyventojų skaičių. Mažėjantis šalies gyventojų skaičius, tikėtina, gali lemti mažesnes iš mokesčių surinktas pajamas. Pajamų iš mokesčių dinamika Lietuvoje pastarąjį dešimtmetį pateikta 11 lentelėje.

11 lentelė. **Pajamų iš mokesčių dinamika Lietuvoje 2010–2019 m.** (sudaryta autoriaus, remiantis LR Finansų ministerija, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020)

Metai	Pajamos iš mokesčių, mln. eurų	Bazinis absoliutus pokytis, mln. eurų	Bazinis kitimo tempas, kartais	Bazinis pokyčio tempas, proc.
2010	3674,90	-	-	-
2011	4223,53	548,64	1,15	14,93
2012	4564,45	889,55	1,24	24,21
2013	4799,97	1125,07	1,31	30,62
2014	4943,92	1269,02	1,35	34,53
2015	5200,91	1526,01	1,42	41,53
2016	5437,64	1762,74	1,48	47,97
2017	5863,19	2188,29	1,60	59,55
2018	6183,46	2508,56	1,68	68,26
2019	8051,23	4376,33	2,19	119,09

2010 m., kuomet emigrantų srautas iš Lietuvos buvo didžiausias, nedarbo lygis šalyje buvo didžiausias, o BVP buvo mažiausias per visą dešimtmetį, pajamų surinkimas iš mokesčių taip pat buvo prasčiausias. 2010 m. iš mokesčių buvo surinkta 3674,90 mln. eurų. Nuo 2010 m. iš mokesčių surenkamos pajamos kasmet didėjo. Mažiausias padidėjimas absoliutine reikšme nustatytas 2014 m., kuomet šios pajamos padidėjo 143,95 mln. eurų. Pokyčio tempas minėtais metais (3,00 proc.) taip pat buvo mažiausias per visą dešimtmetį. Didžiausias pajamų iš mokesčių padidėjimas nustatytas 2019 m. Minėtais metais pajamos iš mokesčių padidėjo net 1867,77 mln. eurų. Pokyčio tempas minėtais metais buvo lygus net 30,21 proc. Tokį didžiulį pajamų iš mokesčių pokytį 2019 m. lėmė tai, kad dalis valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifo buvo perkelta į gyventojų pajamų mokesčių, o taip pat padidėjęs pajamų iš PVM, akcizų surenkamumas. Lyginant 2019 m. iš mokesčių surinktas pajamas su surinktomis 2010 m., matyti, kad per dešimtmetį šios pajamos padidėjo 4376,33 mln. eurų. Šis padidėjimas absoliutine verte buvo didesnis už 2010 ir 2011 m. surinktas pajamas iš mokesčių. Per dešimtmetį pajamos iš mokesčių padidėjo 119,09 proc.

Vartotojų kainų indeksas – dar vienas svarbus ekonominę būklę šalyje atskleidžiantis rodiklis. Šio rodiklio dinamika pastarąjį dešimtmetį pateikta 11 paveiksle.

11 pav. Vartotojų kainų indekso dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., %

(sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020)

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad gerėjant ekonominei situacijai šalyje, VKI taip pat didėjo. Sumažėjimas nustatytas tik 2015 m., kuomet lyginant su 2014 m. VKI sumažėjo 0,68 proc. punkto. Nuo 2016 m. VKI ir toliau didėjo. Sparčiausias padidėjimas per visą analizuojamą laikotarpį nustatytas 2011 m., kuomet lyginant su 2010 m. duomenimis, šalies VKI padidėjo 3,81 proc. punkto. Tiriama laikotarpio pabaigoje šalies VKI buvo lygus 109,47 proc. Lyginant 2019 m. duomenis su 2010 m. duomenimis, matyti, kad VKI Lietuvoje padidėjo net 17,04 proc. punkto.

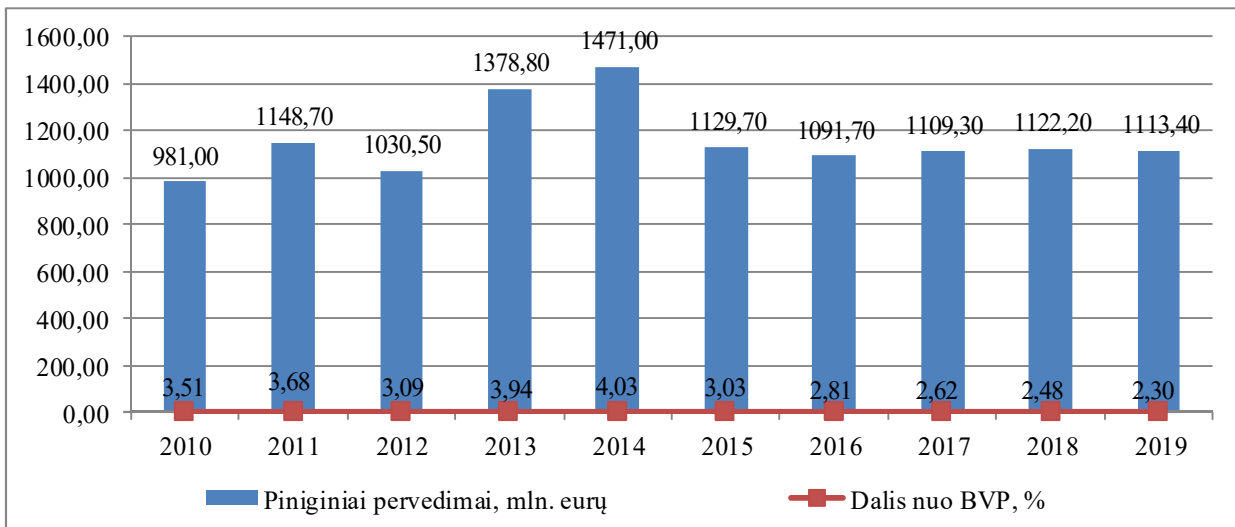
Tiesioginės užsienio investicijos – dar vienas ekonominis rodiklis, kuriam įtakos galimai daro emigracija. TUI dinamika Lietuvoje 2010–2019 m. pateikta 12 lentelėje. 2010 m. TUI Lietuvoje buvo mažiausias per visą dešimtmetį. 2010 m. TUI Lietuvoje siekė 11479,61 mln. eurų. Nuo 2011 m. TUI didėjo. Gana spartus didėjimas stebimas 2011 ir 2012 m., kuomet absoliutine verte jis siekė atitinkamai 908,03 ir 933,15 mln. eurų. Minėtais metais pokyčio tempas buvo intensyviausias per visą dešimtmetį – tuomet jis siekė atitinkamai 7,91 ir 7,53 proc. 2013 m. nors ir buvo išlaikyta didėjimo tendencija, vertinant pokytį tiek absoliutine, tiek procentine reikšme, padidėjimas nebuvo toks intensyvus.

12 lentelė. TUI dinamika Lietuvoje 2010–2019 m. (sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020)

Metai	TUI, mln. eurų	Bazinis absoliutus pokytis, mln. eurų	Bazinis kitimo tempas, kartais	Bazinis pokyčio tempas, proc.
2010	11479,61	-	-	-
2011	12387,64	908,03	1,08	7,91
2012	13320,79	1841,18	1,16	16,04
2013	14011,09	2531,48	1,22	22,05
2014	13755,36	2275,75	1,20	19,82
2015	14554,66	3075,05	1,27	26,79
2016	15224,48	3744,87	1,33	32,62
2017	16305,01	4825,40	1,42	42,03
2018	17031,76	5552,15	1,48	48,37
2019	18168,87	6689,26	1,58	58,27

2013 m. TUI padidėjo 690,30 mln. eurų arba 5,18 proc. nuo 13320,79 iki 14011,09 mln. eurų. 2014 m. per visą analizuojamą dešimtmetį buvo vieninteliai metai, kuomet nustatytas TUI sumažėjimas. 2014 m. TUI sumažėjo 255,73 mln. eurų arba -1,83 proc. Nuo 2015 m. fiksuojamas TUI augimas. Augimas buvo gana spartus. Išskirtiniais metais laikytini 2019 m., kuomet absoliučia verte TUI padidėjo 1137,11 mln. eurų ir pasiekė 18168,87 mln. eurų apimtį. Lyginant TUI apimtį 2019 m. su 2010 m., matyti, kad per visą dešimtmetį TUI Lietuvoje padidėjo 6689,26 mln. eurų. Procentais pokytis sudarė 58,27 proc.

Piniginiams pervedimams, o tiksliau – jų apimčiai ir daliai nuo BVP – būdingos kiek kitokios kaitos tendencijos, lyginant su kitais ekonominiais rodikliais. Tą iliustruoja 12 paveiksle pateikti duomenys. 2010 m. buvo vieninteliai metai, kuomet piniginiai pervedimai iš asmenų, gyvenančių ne Lietuvoje, nesiekė 1 mlrd. eurų. Tuomet jie buvo lygūs 981,00 mln. eurų. 2011 m. piniginiams pervedimams padidėjus 167,70 mln. eurų arba 17,09 proc., 1 mlrd. riba buvo peržengta. 2011 m. iš ne Lietuvos gyventojų į Lietuvą buvo pervesta 1148,70 mln. eurų suma. Tą galima būtų susieti su dideliu emigrantų srautu 2010 m. Išvykę 2010 m., dalį savo uždarbio iš tikslo šalių pervedė Lietuvoje likusiems šeimos nariams. 2012 m., gerėjant Lietuvos ekonominei situacijai, piniginiai pervedimai sumažėjo 118,20 mln. eurų arba 10,29 proc. Sumažėjimo tendencija neišsilaikė ir 2013–2014 m. stebimas piniginių perlaidų padidėjimas atitinkamai 33,80 ir 6,69 proc.

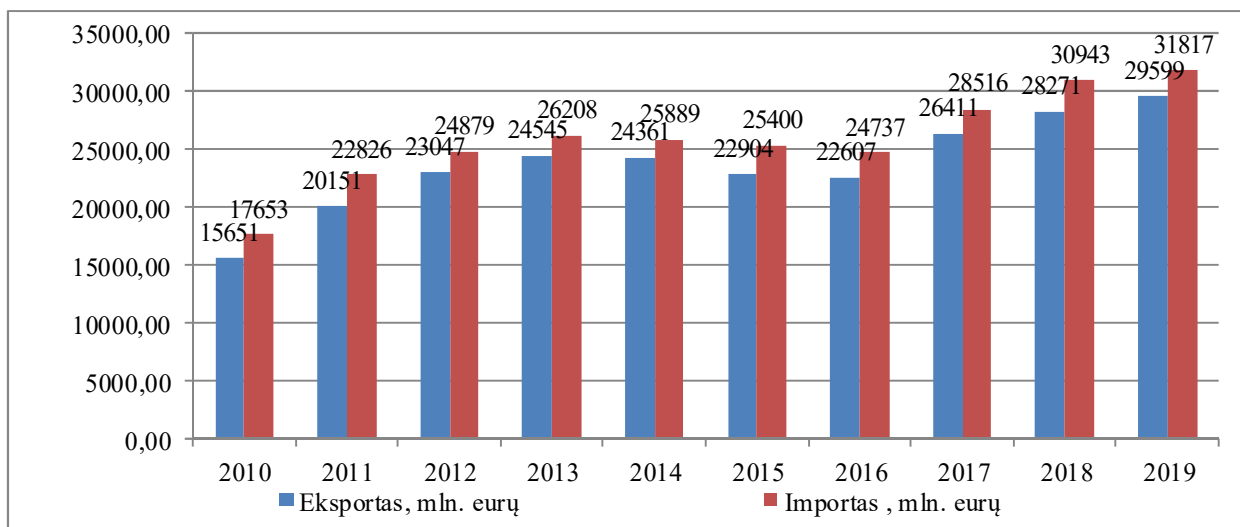

12 pav. **Piniginių pervedimų ir jų dalies nuo BVP dinamika Lietuvoje 2010–2019 m., %**
(sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020)

Situacija pakito 2015 m. 2015 m. piniginiai pervedimai Lietuvos gyventojams sumažėjo 341,30 mln. eurų arba 32,20 proc. 2016 m. sumažėjimas nebuvo toks intensyvus (-38,00 mln. eurų arba -3,36 proc.). 2017 ir 2018 m. piniginiai pervedimai padidėjo atitinkamai 1,61 ir 1,16 proc. 2019 m. Iš viso per pastarąjį dešimtmetį piniginiai pervedimai Lietuvos gyventojams padidėjo 132,40 mln. eurų arba 13,50 proc. Tad nepaisant didėjusios infliacijos, piniginiai pervedimai padidėjo palyginti nedaug. Nuosaikų piniginių perlaidų padidėjimą per 2010–2019 m. galima susieti su mažėjusiais emigrantų srautais, o be to, tikėtina, kad didėjant šalies BVP, augant vidutiniam darbo užmokesčiui, šalies gyventojams nebebuvo tokio didelio poreikio gauti papildomų finansinių išteklių iš užsienio šalyse gyvenančių savo artimųjų.

Gana išsamų piniginių pervedimų situacijos vaizdą pateikia šių pervedimų dalis nuo BVP. 2010 m. piniginių pervedimų dalis nuo BVP siekė 3,51 proc. 2012, 2015 ir 2016 m., mažėjant piniginių pervedimų apimčiai, mažėjo ir jų dalis nuo BVP. Didžiausias sumažėjimas nustatytas 2015 m., kuomet lyginant su 2014 m. duomenimis, piniginių pervedimų dalis nuo BVP sumažėjo 1,00 proc. punkto. Piniginių pervedimų augimo tempui neviršijant BVP augimo tempo, piniginių pervedimų dalis nuo BVP ir toliau mažėjo iki 2019 m. Lyginant 2019 m. duomenis su 2010 m. duomenimis, matyti, kad piniginių pervedimų dalis nuo BVP per visą dešimtmetį sumažėjo 1,21 proc. punkto.

Tarp tarptautinės prekybos rodiklių ir emigracijos srautų taip pat galimos glaudžios sąsajos. Pagrindinių tarptautinės prekybos rodiklių – eksporto ir importo – dinamika 2010–2019 m. pateikta 13 paveiksle.

13 pav. Lietuvos eksporto ir importo dinamika 2010–2019 m., mln. eurų
(sudaryta autoriaus, remiantis Eurostat, 2020)

13 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad eksportas visą analizuojamą laikotarpį buvo mažesnis už importą. 2010 m. eksportas iš Lietuvos siekė 15651 mln. eurų. Šalyje buvo stebimas eksporto augimas iki 2013 m., kuomet buvo pasiekta 24545 mln. eurų siekianti eksporto apimtis. 2014–2016 m. laikotarpiu eksportas iš Lietuvos mažėjo. Ypač didelis sumažėjimas nustatytas 2015 m., kuomet eksporto apimtis absoliutine verte sumažėjo 1457,40 mln. eurų arba 5,98 proc. Šį eksporto sumažėjimą galima būtų susieti su pieno produktų eksporto į Rusiją embargu. Pieno perdirbėjai ėmė intensyviai ieškoti kitų galimų produktų realizacijos rinkų ir dėl embargo sumažėjusias eksporto apimtis kompensavo kitose rinkose, tad 2016 m. eksporto sumažėjimas nebebuvo toks didelis (-296,90 mln. eurų arba -1,30 proc.), o nuo 2017 m. stebimas eksporto augimas. 2017 m. eksporto padidėjimas siekė 3803,50 mln. eurų arba 16,82 proc. Iš viso per pastarąjį dešimtmetį eksportas iš Lietuvos padidėjo 13948,20 mln. eurų arba 89,12 proc.

2011 m. į Lietuvą importuota prekių ir paslaugų už 17653 mln. eurų. 2011 m., sparčiai didėjant eksporto apimtims, sparčiai padidėjo ir importas. Lyginant 2011 m. duomenis su 2010 m. duomenimis, matyti, kad importas padidėjo net 5172,50 mln. eurų arba 29,30 proc. Tai buvo didžiausias padidėjimas per visą pastarąjį dešimtmetį. 2012 ir 2013 m. importo augimas

stabilizavosi, tačiau 2014–2016 m. laikotarpiu buvo stebimas importo mažėjimas. 2017 m. situacija pagerėjo – importas į šalį padidėjo 3778,90 mln. eurų arba 15,28 proc. Importo apimtys ir toliau didėjo 2018 ir 2019 m. Iš viso per pastarąjį dešimtmetį importo srautų padidėjimas siekė net 14164,00 mln. eurų arba 80,24 proc. Šis padidėjimas nebuvo toks intensyvus kaip eksporto atveju, tačiau skirtumas nebuvo didelis.

Apibendrinant atliktą Lietuvos ekonominės situacijos analizę, galima teigti, kad ekonominė situacija pastarąjį dešimtmetį šalyje gerėjo. Šis gerėjimas stebėtas laikotarpiu, kai emigracijos iš Lietuvos srautai mažėjo, tad galima tikėtis, kad tarp emigracijos ir ekonominę situaciją šalyje apibūdinančių rodiklių egzistuoja ryšiai. Siekiant patikrinti šią prielaidą, atliekama koreliacinė-regresinė analizė.

3.3. Emigracijos įtakos Lietuvos ekonomikai finansinis vertinimas: koreliacinės-regresinės analizės rezultatai

Emigracijos įtakos Lietuvos ekonomikai finansinis vertinimas pradedamas koreliacine analize. Koreliacinių ryšių tarp emigracijos ir ekonominių rodiklių matrica pateikta 13 lentelėje. Kaip rodo 13 lentelėje pateikti rezultatai, ne visi koreliaciniai ryšiai yra reikšmingi. Ryšių tarp emigrantų skaičiaus ir vidutinio bruto darbo užmokesčio, vidutinio neto darbo užmokesčio, piniginių pervedimų reikšmingumai viršijo reikšmingumo lygmenį 0,05, tad minėtieji ryšiai laikomi nereikšmingais. Reikšmingi tiesioginiai ryšiai nustatyti tik tarp emigrantų skaičiaus ir nedarbo lygio ($r=0,682$; $p=0,030$). Tokia ryšių kryptis reiškia, kad didėjant emigrantų skaičiui, didėja ir nedarbo lygis ir atvirkščiai – didėjant nedarbo lygiui, didėja emigrantų srautas. Šią tendenciją labai aiškiai patvirtino praėjusio ekonominio nuosmukio patirtis, kuomet didėjant nedarbo lygiui šalyje, emigracijos mastai labai sparčiai augo. Kai šalies gyventojai gali dirbti Lietuvoje, t.y. yra laisvų darbo vietų, dalis piliečių priima sprendimą likti Lietuvoje ir čia dirbti. Labai stiprūs atvirkštiniai ryšiai nustatyti tarp emigrantų skaičiaus ir tarptautinės prekybos rodiklių – eksporto ($r=-0,903$; $p=0,000$) ir importo ($r=-0,890$; $p=0,001$). Tokia ryšių kryptis leidžia teigti, kad emigrantų srautui didėjant, eksportas ir importas mažėja, o emigrantų srautui mažėjant – tarptautinė prekyba intensyvėja. Tai reiškia, kad emigrantų srautas yra svarbus šalies tarptautinės prekybos orientaciją formuojantis veiksnys. Stiprus atvirkštinis ryšys nustatytas ir tarp emigrantų srauto ir VKI ($r=-0,821$; $p=0,004$). Didėjant emigrantų srautui, Lietuvos VKI mažėja, ir atvirkščiai – emigrantų srautui mažėjant, VKI didėja.

13 lentelė. Koreliacinių ryšių tarp emigrantų skaičiaus ir ekonominių rodiklių matrica

		Emigrantų skaičius	BVP	BVP 1 gyventojui	Vartojimas	Vidutinis darbo užmokestis (bruto)	Vidutinis darbo užmokestis (neto)	Užimtumo lygis	Nedarbo lygis	Pajamos iš mokesčių	VKI	TUI	Piniginiai pervedimai	Eksportas	Importas
Emigrantų skaičius	<i>r</i>	1	-,726*	-,716*	-,687*	-0,562	-0,587	-,690*	,682*	-,683*	-,821**	-,704*	-0,465	-,903**	-,890**
	<i>p</i>		0,017	0,020	0,028	0,091	0,075	0,027	0,030	0,029	0,004	0,023	0,176	0,000	0,001
BVP	<i>r</i>	-,726*	1	1,000**	,998**	,914**	,974**	,975**	-,942**	,961**	,980**	,995**	0,040	,926**	,940**
	<i>p</i>	0,017		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,912	0,000	0,000
BVP 1 gyventojui	<i>r</i>	-,716*	1,000**	1	,999**	,911**	,975**	,978**	-,946**	,957**	,977**	,995**	0,029	,921**	,935**
	<i>p</i>	0,020	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,936	0,000	0,000
Vartojimas	<i>r</i>	-,687*	,998**	,999**	1	,922**	,983**	,976**	-,943**	,961**	,968**	,995**	-0,005	,902**	,918**
	<i>p</i>	0,028	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,990	0,000	0,000
Vidutinis darbo užmokestis (bruto)	<i>r</i>	-0,562	,914**	,911**	,922**	1	,967**	,831**	-,773**	,981**	,884**	,912**	-0,107	,789**	,804**
	<i>p</i>	0,091	0,000	0,000	0,000		0,000	0,003	0,009	0,000	0,001	0,000	0,769	0,007	0,005
Vidutinis darbo užmokestis (neto)	<i>r</i>	-0,587	,974**	,975**	,983**	,967**	1	,928**	-,881**	,972**	,933**	,972**	-0,102	,840**	,860**
	<i>p</i>	0,075	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,001	0,000	0,000	0,000	0,778	0,002	0,001
Užimtumo lygis	<i>r</i>	-,690*	,975**	,978**	,976**	,831**	,928**	1	-,983**	,899**	,934**	,973**	0,048	,878**	,893**
	<i>p</i>	0,027	0,000	0,000	0,000	0,003	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,895	0,001	0,001
Nedarbo lygis	<i>r</i>	,682*	-,942**	-,946**	-,943**	-,773**	-,881**	-,983**	1	-,857**	-,905**	-,955**	-0,002	-,859**	-,877**
	<i>p</i>	0,030	0,000	0,000	0,000	0,009	0,001	0,000		0,002	0,000	0,000	0,995	0,001	0,001
Pajamos iš mokesčių	<i>r</i>	-,683*	,961**	,957**	,961**	,981**	,972**	,899**	-,857**	1	,944**	,959**	-0,011	,875**	,886**
	<i>p</i>	0,029	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,002		0,000	0,000	0,976	0,001	0,001
VKI	<i>r</i>	-,821**	,980**	,977**	,968**	,884**	,933**	,934**	-,905**	,944**	1	,974**	0,125	,979**	,983**
	<i>p</i>	0,004	0,000	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,730	0,000	0,000
TUI	<i>r</i>	-,704*	,995**	,995**	,995**	,912**	,972**	,973**	-,955**	,959**	,974**	1	-0,010	,917**	,930**
	<i>p</i>	0,023	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,979	0,000	0,000
Piniginiai pervedimai	<i>r</i>	-0,465	0,040	0,029	-0,005	-0,107	-0,102	0,048	-0,002	-0,011	0,125	-0,010	1	0,271	0,219
	<i>p</i>	0,176	0,912	0,936	0,990	0,769	0,778	0,895	0,995	0,976	0,730	0,979		0,449	0,544
Eksportas	<i>r</i>	-,903**	,926**	,921**	,902**	,789**	,840**	,878**	-,859**	,875**	,979**	,917**	0,271	1	,995**
	<i>p</i>	0,000	0,000	0,000	0,000	0,007	0,002	0,001	0,001	0,001	0,000	0,000	0,449		0,000
Importas	<i>r</i>	-,890**	,940**	,935**	,918**	,804**	,860**	,893**	-,877**	,886**	,983**	,930**	0,219	,995**	1
	<i>p</i>	0,001	0,000	0,000	0,000	0,005	0,001	0,001	0,001	0,001	0,000	0,000	0,544	0,000	

* - $p < 0,05$; ** - $p < 0,01$.

Stiprūs emigrantų skaičiaus iš Lietuvos ryšiai nustatyti ir su BVP ($r=-0,726$; $p=0,017$), BVP vienam gyventojui ($r=-0,716$; $p=0,020$), vartojimu ($r=-0,687$; $p=0,028$), užimtumo lygiu ($r=-0,690$; $p=0,027$), pajamomis iš mokesčių ($r=-0,683$; $p=0,029$), TUI ($r=-0,704$; $p=0,023$).

Porinės regresijos lygtys sudaromos įtraukiant tik tuos ekonominius rodiklius, kurie reikšmingais koreliaciniais ryšiais yra susiję su emigrantų skaičiumi. Tokie rodikliai yra BVP, BVP vienam gyventojui, vartojimas, užimtumo lygis, nedarbo lygis, pajamos iš mokesčių, VKI, TUI, eksportas, importas. Priklausomo ir nepriklausomo kintamųjų ryšiai pateikti 14 lentelėje.

14 lentelė. Priklausomo ir nepriklausomo kintamųjų ryšys

Modelis	Priklausomas kintamasis	R	R ²	Koreguotas R ²	Standartinė paklaida	DW
1	BVP	-0,726	0,527	0,468	4594,44684	0,418
2	BVP vienam gyventojui	-0,716	0,512	0,452	1923,64853	0,410
3	Vartojimas	-0,687	0,472	0,406	3479,04119	0,405
4	Užimtumo lygis	-0,690	0,476	0,411	3,02488	0,410
5	Nedarbo lygis	0,682	0,465	0,398	3,14584	0,585
6	Pajamos iš mokesčių	-0,683	0,467	0,400	945,27201	0,744
7	VKI	-0,821	0,674	0,633	3,00058	0,528
8	TUI	-0,704	0,495	0,432	1574,52661	0,514
9	Eksportas	-0,903	0,815	0,791	1825,34135	0,859
10	Importas	-0,890	0,793	0,767	1954,67308	0,643

Priklausomais kintamaisiais pasirinkus ekonominius rodiklius, matyti, kad visų porinių regresijos lygčių determinacijos koeficientai yra didesni nei 0,2. Aukščiausias determinacijos koeficientas nustatytas, kai priklausomas kintamasis yra eksportas ($R^2=0,815$). Tai reiškia, kad emigrantų skaičius, kaip nepriklausomas kintamasis paaiškina net 81,5 proc. eksporto kintamojo sklaidos dalies. Gana didelę sklaidos dalį emigrantų skaičius paaiškina ir importo (79,3 proc.), VKI (67,4 proc.) atvejais. Emigrantų skaičius paaiškina ne mažiau 46,5 proc. ekonominių rodiklių sklaidos dalies. Durbin-Watson kriterijaus reikšmės sudarytų regresijos lygčių atveju pateko į intervalą nuo 0,405 iki 0,859. Kai priklausomas kintamasis yra eksportas, Durbin-Watson kriterijaus reikšmė yra arčiausiai 2. Tai reiškia, kad mažiausia autokoreliacijos tikimybė yra tuomet, kai priklausomas kintamasis yra eksportas. Labiausiai nuo 2 yra nutolusi Durbin-Watson kriterijaus reikšmė, kai priklausomas kintamasis yra vartojimas.

Dispersinė analizė pateikta 15 lentelėje. Šioje lentelėje pateikti duomenys rodo, kad visų sudarytų modelių atveju reikšmingumas neviršija 0,05 ribos. Tai reiškia, kad visi sudaryti

regresijos modeliai yra tinkami ir regresoriai paaikškinta priklausomąjį kintamąjį. Todėl tęsiami skaičiavimai, nustatant regresijos koeficientus.

15 lentelė. Dispersinė analizė

Modelis	Priklausomas kintamasis	Rodiklis	Kvadratų suma	Laisvės laipsniai	Vidurkio kvadratas	F kriterijus	p reikšmė
1	BVP	Regresija	188473631,8	1	188473631,8	8,929	0,017
		Paklaida	168871534,3	8	21108941,79		
		Iš viso	357345166,1	9			
2	BVP vienam gyventojui	Regresija	31116222,41	1	31116222,41	8,409	0,020
		Paklaida	29603389,23	8	3700423,654		
		Iš viso	60719611,64	9			
3	Vartojimas	Regresija	86709304,433	1	86709304,433	7,164	0,028
		Paklaida	96829820,707	8	12103727,588		
		Iš viso	183539125,140	9			
4	Užimtumo lygis	Regresija	66,557	1	66,557	7,274	0,027
		Paklaida	73,199	8	9,150		
		Iš viso	139,756	9			
5	Nedarbo lygis	Regresija	68,750	1	68,750	6,947	0,03
		Paklaida	79,171	8	9,896		
		Iš viso	147,921	9			
6	Pajamos iš mokesčių	Regresija	6264673,061	1	6264673,061	7,011	0,029
		Paklaida	7148313,414	8	893539,177		
		Iš viso	13412986,475	9			
7	VKI	Regresija	148,783	1	148,783	16,525	0,004
		Paklaida	72,028	8	9,003		
		Iš viso	220,811	9			
8	TUI	Regresija	19438562,875	1	19438562,875	7,841	0,023
		Paklaida	19833072,435	8	2479134,054		
		Iš viso	39271635,311	9			
9	Eksportas	Regresija	117146110,607	1	117146110,607	35,159	0,000
		Paklaida	26654968,282	8	3331871,035		
		Iš viso	143801078,889	9			
10	Importas	Regresija	116919558,435	1	116919558,435	30,601	0,001
		Paklaida	30565974,710	8	3820746,839		
		Iš viso	147485533,145	9			

Regresijos koeficientai pateikti 16 lentelėje. Rezultatai rodo, kad visų modelių atveju reikšmingumas yra mažesnis už 0,05.

16 lentelė. Regresijos koeficientai

Modelis	Priklausomas kintamasis	Rodiklis	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	t statistika	p reikšmė
			B	Liekamoji paklaida	Beta		
1	BVP	(Laisvasis narys)	51328,770	4814,335		10,662	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-299,564	100,253	-0,726	-2,988	0,017
2	BVP vienam gyventojui	(Laisvasis narys)	18533,417	2015,713		9,194	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-121,719	41,957	-0,716	-2,900	0,020
3	Vartojimas	(Laisvasis narys)	39179,711	3645,546		10,747	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-203,187	75,914	-0,687	-2,677	0,028
4	Užimtumo lygis	(Laisvasis narys)	61,230	3,170		19,318	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-0,178	0,066	-0,690	-2,697	0,027
5	Nedarbo lygis	(Laisvasis narys)	2,487	3,296		0,754	0,472
		Emigrantų skaičius, tūkst.	0,181	0,069	0,682	2,636	0,030
6	Pajamos iš mokesčių	(Laisvasis narys)	7794,761	990,512		7,869	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-54,615	20,626	-0,683	-2,648	0,029
7	VKI	(Laisvasis narys)	113,257	3,144		36,021	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-0,266	0,065	-0,821	-4,065	0,004
8	TUI	(Laisvasis narys)	19028,455	1649,883		11,533	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-96,205	34,357	-0,704	-2,800	0,023
9	Eksportas	(Laisvasis narys)	34567,238	1912,701		18,072	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-236,172	39,830	-0,903	-5,930	0,000
10	Importas	(Laisvasis narys)	36688,918	2048,223		17,913	0,000
		Emigrantų skaičius, tūkst.	-235,943	42,652	-0,890	-5,532	0,001

Sudarytos porinės tiesinės regresijos lygtys yra tinkamos skaičiavimams, kadangi nepriklausomų kintamųjų koeficientai yra statistiškai reikšmingi. Emigrantų skaičiui pakitus

vienu tūkstančiu, šalies BVP sumažėja 299,56 mln. eurų. Vertinant poveikį BVP vienam gyventojui, nustatyta, kad emigrantų skaičiaus padidėjimas vienu tūkstančiu lemia 121,72 eurų BVP vienam gyventojui sumažėjimą. Emigrantų skaičiaus padidėjimas mažina ir vartojimą, užimtumo lygį, pajamas iš mokesčių, VKI, TUI, eksportą, importą. Emigrantų skaičiaus padidėjimas tūkstančiu nedarbo lygį padidina 0,181 proc. punkto. Sumodeliuotos regresijos lygtys gali būti taikomos, norint atlikti ekonominių rodiklių prognozes Lietuvoje.

Atliktam tyrimui būdingas apribojimas. Egzistuoja tikimybė, kad dalis emigrantų iš Lietuvos nagrinėtu laikotarpiu sąmoningai ar nesąmoningai, nenorėdami atskleisti tikrosios emigracijos priežasties (nelegaliai dirbti, užsiimti nusikalstama veikla) oficialiai nedeklaravo savo išvykimo iš Lietuvos. Tad empirinis tyrimas neapėmė oficialiai nedeklaruotos emigracijos atvejų. Tai reiškia, kad pakoregavus emigracijos srautų duomenis, įtraukiant oficialiai nedeklaruotos emigracijos atvejus, galimai koreguotųsi ir koreliaciniai ryšiai, ir regresinės priklausomybės.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Emigracijos reiškinių sampratos analizė parodė, kad emigracija – tai gyventojų veiksmai, kai asmuo, anksčiau gyvenęs kitoje valstybėje, keičia įprastą gyvenamąją vietą valstybės teritorijoje tam tikram laikui, siekdamas likti toje valstybėje ne trumpesniam nei dvylikos mėnesių laikotarpiui. Nustatyta, kad pagal kryptį emigracija gali būti vidinė ir tarptautinė, pagal laikotarpį – ilgalaikė ir trumpalaikė, pagal norą – savanoriška ir priverstinė, pagal legalumą – legali ir nelegali, pagal tikslą – šeimos susijungimo, darbo, išsilavinimo įgijimo, teisėtos veiklos. Emigracijos tipus paaiškina ekonomikos, sociologijos, geografijos ir jungtinės migracijos teorijos. Šios teorijos išgrynina ir emigracijos priežastis, kurios gali būti labai įvairios. Makro lygyje emigraciją skatina tokie ekonominio pobūdžio veiksniai: šalių pragyvenimo lygio skirtumai, šalių ekonominio išsivystymo lygio skirtumai, darbo užmokesčio dydžių skirtumai, mokesčių politika, valstybės ir vietos valdžios verslo sąlygos, užimtumo ir nedarbo lygiai šalyse. Mikro lygyje emigraciją skatina amžius, šeimyninė padėtis, išsilavinimo lygis, kalbos barjeras, migracijos atstumas, žinios apie šalį.
2. Atlikus mokslinės literatūros analizę, buvo išsiaiškinta, kad emigracijos poveikis ekonomikai yra labiau teigiamas negu neigiamas. Teorinių koncepcijų analizė parodė, kad emigracija gali daryti įtakos įvairiems ekonomikos aspektams, žvelgiant per finansinę perspektyvą. Mokslinės literatūros analizė sudarė prielaidas identifikuoti su šiais aspektais sietinus ekonominius rodiklius. Jie yra tokie: vartojimas, tiesioginės užsienio investicijos, BVP, BVP vienam gyventojui, vidutinis darbo užmokestis, užimtumo lygis, pajamos iš mokesčių, nedarbo lygis, vartotojų kainų indeksas, piniginiai pervedimai, eksportas, importas.
3. Emigracijos situacijos Lietuvoje pastarąjį dešimtmetį analizė parodė, kad emigracija iš Lietuvos mažėja. Tipinis emigrantas iš Lietuvos yra 20–34 metų amžiaus. Emigrantų struktūra pagal lytį parodė, kad reikšmingų skirtumų tarp vyrų ir moterų dalies nėra. Abiejų lyčių atstovai yra linkę emigruoti iš Lietuvos. Reikšmingą emigracijos srautų dalį 2010–2019 m. laikotarpiu sudarė emigracija į Airiją, Ispaniją, Jungtinę Karalystę, JAV, Norvegiją ir kitas šalis. 2019 m. kitos valstybės tapo dominuojančiu emigrantų iš Lietuvos pasirinkimu.

4. Siekiant nustatyti emigracijos srautų ir Lietuvos ekonominę situaciją apibūdinančių rodiklių sąsajas, atlikta koreliacinė analizė. Šios analizės rezultatai parodė, kad reikšmingi tiesioginiai ryšiai nustatyti tik tarp emigrantų skaičiaus ir nedarbo lygio. Tokia tyrimo išvada dera su Dudzevičiūtės, Čekanausko (2014), Grishkjane (2018) empirinių tyrimų rezultatais, parodžiusiais analogišką ryšių kryptį. Tai gali reikšti, kad arba emigruoja darbą Lietuvoje turėję asmenys, kuriems atlaisvinus darbo vietas, nedarbo lygis išauga arba tai, kad nedarbo lygį veikia ne tik emigrantų skaičiaus, bet ir kitų svarbių veiksnių pokyčiai. Stiprūs atvirkštiniai ryšiai nustatyti tarp emigrantų skaičiaus ir tarptautinės prekybos rodiklių – eksporto ir importo, VKI, BVP to meto kainomis, BVP vienam gyventojui, vartojimo, užimtumo lygio, pajamų iš mokesčių. Koreliacinė analizė patvirtino tyrimo hipotezę: tarp emigracijos srautų ir Lietuvos ekonominę situaciją apibūdinančių rodiklių egzistuoja reikšmingi ryšiai.
5. Emigracijos įtakos Lietuvos ekonomikai įvertinimui atlikta porinė regresinė analizė. Regresinės analizės rezultatai parodė, kad emigrantų skaičiui pakitus vienu tūkstančiu, šalies BVP sumažėja 300 mln. eurų. Vertinant poveikį BVP vienam gyventojui, nustatyta, kad emigrantų skaičiaus padidėjimas vienu tūkstančiu lemia 122 eurų BVP vienam gyventojui sumažėjimą. Emigrantų skaičiaus padidėjimas mažina ir vartojimą, užimtumo lygį, pajamas iš mokesčių, VKI, TUI, eksportą, importą. Emigrantų skaičiaus padidėjimas tūkstančiu nedarbo lygį padidina 0,181 proc. punkto.

Pasiūlymai:

- Empirinio tyrimo rezultatais nustačius, kad nuo 2019 m. pagal emigrantų srautus dominuoja ne iki šiol pirmavusios tikslo valstybės (Airija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, JAV, Norvegija ar Vokietija), kyla poreikis koreguoti emigrantų srautų klasifikaciją pagal tikslo šalis. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos statistikos departamentui rekomenduojama į emigrantų srautų klasifikaciją pagal šalis įtraukti daugiau ženkliais emigrantų srautais išsiskiriančių valstybių.
- Koreliacine analize nustačius reikšmingą tiesioginį ryšį tarp emigrantų skaičiaus ir nedarbo lygio, rekomenduojama emigrantų sugražinimo į Lietuvą programose akcentuoti nedarbo lygio mažėjimą šalyje (tais laikotarpiais, kada jis mažėja). COVID-19 pandemijos sąlygomis tokias programas rekomenduojama tęsti, nes likimas tikslo šalyje karantinui gali paskatinti emigrantų svarstymus ir norus grįžti į Lietuvą.

- Parengus porinės regresinės lygtis, nustatyta, kad tiek pagal paaiškinamos sklaidos dalį, tiek pagal reikšmingumus, jos gali būti taikomos ekonominių rodiklių prognozių Lietuvoje rengimui. Šių prognozių rengimui, pasinaudojant sudarytomis regresijos lygtimis, rekomenduojama naudotis LR institucijų skelbiamų emigracijos skaičiaus prognozėmis. Įsistačius prognozuojamas emigracijos reikšmes, būtų nustatomos ekonominių rodiklių reikšmės ateities laikotarpiams. 2020 m. prognozės turėtų būti vertinamos ir interpretuojamos su dideliu atsargumu dėl COVID-19 sukeltos pandemijos, kurios metu emigracijos reiškinys dėl uždarytų sienų, oro erdvių tapo labai ribotu, o ekonominė situacija pakito visiškai nenumatyta linkme.

LITERATŪRA

1. Bonev, M. (2018). Socio-economic and socio-political effects of emigration on the sending countries. *Economics World*, No. 6 (4), p. 325–330. doi: 10.17265/2328-7144/2018.04.008.
2. Čiarnienė, R., Kumpikaitė, V., Traškevičius, A. (2009). Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 14, p. 553–559.
3. David, A., Marouani, M. A. (2016). The impact of emigration on MENA labour markets. *Economic Research Forum. Policy Brief*, No. 21, p. 1–12.
4. Dermendzhieva, Z. (2011). Emigration from the South Caucasus: who goes abroad and what are the economic implications? *Post-Communist Economies*, No. 23(3), p. 377–398. doi: 10.1080/14631377.2011.595135.
5. Desai, M. A., Kapur, D., McHale, J., Rogers, K. (2009). The fiscal impact of high-skilled emigration: flows of Indians to the U.S. *Journal of Development Economics*, No. 88, p. 32–44. doi:10.1016/j.jdeveco.2008.01.008.
6. Dudzevičiūtė, G., Čekanauskas, J. (2014). Priežastinio ryšio tarp nedarbo ir emigracijos tyrimas Lietuvoje. *Verslas: teorija ir praktika*, Nr. 15 (4), p. 294–301. doi: 10.3846/bpt.2014.30.
7. Eurostat (2020). *Annual net earnings*. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> (žiūrėta 2020 m. balandžio 4 d.).
8. Eurostat (2020). *FDI flows intensity, market integration*. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> (žiūrėta 2020 m. balandžio 11 d.).
9. Eurostat (2020). *GDP and main components (output, expenditure and income)*. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
10. Eurostat (2020). *GDP and main components (output, expenditure and income)*. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).

11. Eurostat (2020). *Government revenue, expenditure and main aggregates*. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> (žiūrėta 2020 m. balandžio 12 d.).
12. Eurostat (2020). *HICP (2015=100) – monthly data (index)*. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
13. Eurostat (2020). *International trade of EU, the euro area and the Member States by SITC product group*. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
14. Eurostat (2020). *Unemployment by sex and age – annual data*. Prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> (žiūrėta 2020 m. balandžio 9 d.).
15. Filipiński, M., Lee, H. L., Hein, A., Nischán, U. (2020). Emigration and rising wages in Myanmar: evidence from Mon state. *The Journal of Development Studies*, 56 (5), p. 946–963. doi: 10.1080/00220388.2019.1626834.
16. Georgiana, N. G., Andrei, M. (2016). Emigration trends and challenges in the framework of European economic integration. *Economic Sciences*, No. 1, p. 149–158.
17. Giordano, C. (2011). Investigating migrations: from diaspora to transnationalism. *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose*. Kaunas: VDU I-kla.
18. Grishkjanė, N. (2018). Labour migration and its impact on macroeconomic performance in the Baltic Countries 2004-2016. *Regional Review*, No. 14, p. 37–46.
19. Ying, W. & Haisheng, H. (2016). Rural-urban migrants' citizenization: public services cost measurement and economic impact analysis. *Public Finance and Management*, No. 16(4), p. 306-331.
20. Kahanec, M., Pytliková, M. (2017). The economic impact of east-west migration on the European Union, *Empirica*, No. 44(3), p. 407-434. doi: 10.1007/s10663-017-9370-x.
21. Karabchuk, T., alnikova, D. (2016). The economic impact of migration in the Russian Federation: taxation of migrant workers. *Asia-Pacific Population Journal*, No. 32(2), p. 137-174.

22. Karalevičienė, J., Matuzevičiūtė, K. (2009). Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1 (14), p. 143–151.
23. Karaša, D., Čiegis, R. (2020). Migracijos priežastys, tendencijos ir pasekmės. *Regional Formation and Development Studies*, No. 1, p. 31–40. doi: 10.15181/rfds.v30i1.2032.
24. Karpavičius, S. (2006). Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai. *Pinigų studijos*, Nr. 2, p. 21–41.
25. Kasnauskienė, G., Buzytė, L. (2011). Emigrantų piniginiai pervedimai ir jų poveikis ekonomikai. *Pinigų studijos*, Nr. 1, p. 31–47.
26. Kasnauskienė, G., Šiaudvytis, T. (2010). Gyventojų emigracijos poveikio darbo rinkai vertinimas. *Lietuvos statistikos darbai*, 49, p. 12–19.
27. Kazimieraitytė, M., Skvarciany, V. (2019). Šešėlinę ekonomiką lemiančių veiksnių tyrimas. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, Nr. 11, p. 1–7.
28. Kokengauzaitė, J., Tonkūnaitė, G. (2010). Ekonominės emigracijos priežastys ir poveikis Lietuvos darbo rinkai. *Ekonomika ir vadyba*, p. 53–61.
29. Kumar, R. (2005). *Research Methodology: a Step-by-step Guide for Beginners*. London: Sage Publications Ltd.
30. Kumpikaitė, V., Žičkutė, I. (2012). Darnus vystymasis emigracijos kontekste: Lietuvos atvejis. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, Nr. 3 (32), p. 89–97.
31. Lietuvos statistikos departamentas (2020). *Darbo užmokestis (mėnesinis)*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> (žiūrėta 2020 m. balandžio 8 d.).
32. Lietuvos statistikos departamentas (2020). *Emigrantai*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> (žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d.).
33. Lietuvos statistikos departamentas (2020). *Užimtumo lygis*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> (žiūrėta 2020 m. balandžio 8 d.).
34. Lydeka, Z., Bradauskas, V. (2015). Emigraciją sąlygojančių veiksnių vertinimas Baltijos valstybėse. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, Nr. 9 (1), p. 41–59. doi:10.7220/AESR.2335.8742.2015.9.1.3.

35. Lowell, B. L., Findlay, A. (2017). *Migration of Highly Skilled Persons From Developing Countries: Impact and Policy Responses. Synthesis Report*. Geneva: International Labour Office.
36. LR Finansų ministerija (2011). *Lietuvos Respublikos 2010 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%C5%BEetas/Biud%C5%BEeto_vykdymas/Valstyb%C4%97s_biud%C5%BEeto_vykdyimo_duomenys/2010m.pdf (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
37. LR Finansų ministerija (2012). *Lietuvos Respublikos 2011 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%C5%BEetas/Biud%C5%BEeto_vykdymas/Valstyb%C4%97s_biud%C5%BEeto_vykdyimo_duomenys/2011_m_2\(1\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%C5%BEetas/Biud%C5%BEeto_vykdymas/Valstyb%C4%97s_biud%C5%BEeto_vykdyimo_duomenys/2011_m_2(1).pdf) (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
38. LR Finansų ministerija (2013). *Lietuvos Respublikos 2012 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%C5%BEetas/Biud%C5%BEeto_vykdymas/Valstyb%C4%97s_biud%C5%BEeto_vykdyimo_duomenys/2012_m.pdf (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
39. LR Finansų ministerija (2014). *Lietuvos Respublikos 2013 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%C5%BEetas/Biud%C5%BEeto_vykdymas/Valstyb%C4%97s_biud%C5%BEeto_vykdyimo_duomenys/2013_m_.pdf (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
40. LR Finansų ministerija (2015). *Lietuvos Respublikos 2014 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%C5%BEetas/Biud%C5%BEeto_vykdymas/Valstyb%C4%97s_biud%C5%BEeto_vykdyimo_duomenys/Metinis\(internetui\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/LT_ver/Veiklos_sritys/Biud%C5%BEetas/Biud%C5%BEeto_vykdymas/Valstyb%C4%97s_biud%C5%BEeto_vykdyimo_duomenys/Metinis(internetui).pdf) (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
41. LR Finansų ministerija (2016). *Lietuvos Respublikos 2015 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Metinis\(internetui\)\(1\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Metinis(internetui)(1).pdf) (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).

42. LR Finansų ministerija (2017). *Lietuvos Respublikos 2016 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2016%20m_%20metin%C4%97%20\(internetui\)\(2\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2016%20m_%20metin%C4%97%20(internetui)(2).pdf) (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
43. LR Finansų ministerija (2018). *Lietuvos Respublikos 2017 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2017%20m_%20metin%C4%97%20\(internetui\)_patikslinta.pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2017%20m_%20metin%C4%97%20(internetui)_patikslinta.pdf) (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
44. LR Finansų ministerija (2019). *Lietuvos Respublikos 2018 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2018%20m_%20VB%20%C4%AFvykdymas\(m%C4%97nesiais\).pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2018%20m_%20VB%20%C4%AFvykdymas(m%C4%97nesiais).pdf) (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
45. LR Finansų ministerija (2020). *Lietuvos Respublikos 2019 metų metinė valstybės biudžeto vykdymo ataskaita*. Prieiga per internetą:
[http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2019%20m_%20metin%C4%97%20\(internetui\)_II.pdf](http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2019%20m_%20metin%C4%97%20(internetui)_II.pdf) (žiūrėta 2020 m. balandžio 10 d.).
46. Mandelman, F. S., Zlate, A. (2017). Economic aspects of international labour migration. *International Finance*, No. 20, p. 100-112. doi: 10.1111/infi.12105.
47. Matuzevičiūtė, K. (2012). *Emigrantų kvalifikacinės struktūros poveikio šalies ekonomikos augimui vertinimo modelis. Daktaro disertacija*. Kaunas: VDU.
48. Matuzevičiūtė, K., Balčiūnas, S. (2012). Emigrantų elgsena, susijusi su piniginiiais pervedimais ir jų panaudojimu: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 4 (28), p. 142–151.
49. Metelski, D., Mihi-Ramirez, A. (2015). The economic impact of remittances and foreign trade on migration. Granger-causality approach. *Engineering Economics*, No. 26(4), p. 364-372. doi: 10.5755/j01.ee.26.4.12464.
50. Naulickaitė, I., Melnikas, B. (2015). Emigracijos iš Lietuvos procesai ekonomikos globalizacijos sąlygomis. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, No. 7 (2), p. 221–237. doi: 10.3846/mla.2015.750.
51. Naulickaitė, I., Melnikas, B. (2016). Emigracija ir globalizacijos procesai: iššūkiai, šiuolaikinės tendencijos, problemos, sprendimai. *Verslas XXI amžiuje*, Nr. 8(2), p. 230–241. doi: 10.3846/mla.2015.907.

52. Pakėnaitė, A. (2015). Emigranto paveikslas piliečių žurnalistikoje. *Žurnalistikos tyrimai*, Nr. 9, p. 74–96. doi: 10.6001/fil-soc.v29i3.3776.
53. Remeikienė, R., Gasparėnienė, L. (2019). Assessment of the impact of emigration on the origin of economy. *Business: Theory and Practice*, No. 20, p. 187–195. doi: 10.3846/bpt.2019.18.
54. Rudžinskienė, R., Paulauskaitė, L. (2014). Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, Nr. 8, p. 62–78. doi: 10.15388/STEPP.2014.0.2661.
55. Samoškaitė, R., Skvarciany, V. (2019). Emigraciją iš Lietuvos lemiančių veiksnių tyrimas. *22-oisios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ teminės konferencijos medžiaga*. Vilnius: Technika.
56. Sarbu, O. & Cimpoies, L. (2018). The economic impact of emigrant's income in the Republic of Moldova. *Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development*, No. 18 (2), p. 383-390.
57. Siniavskaitė, E., Andriušaitienė, D. (2015). Lietuvos jaunimo migracinių nuostatų tyrimas. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, Nr. 7 (2), p. 210–220. doi: 10.3846/mla.2015.749.
58. Smilga, E., Laurinavičius, A., Laurinavičius, A. (2017). Efektyvios strategijos: modernus teorinis požiūris ir emigracijos problemų sprendimas. *Viešasis administravimas*, Nr. 1–2 (53–54), p. 22–33. doi: 10.3846/cbme.2017.018.
59. Song, C., Shi, S., Chen, J. M., Nijkamp, P., Li, X. (2020). The influence of emigration on tourism outward foreign direct investment: evidence from China. *Journal of Travel Research*, No. 59 (4), p. 631–641. doi:10.1177/0047287519846430.
60. Stanaitis, S. (2011). Deklaruotos emigracijos ir nedarbo teritoriniai ypatumai Lietuvoje 2005–2009 m. *Tiltai*, Nr. 2, p. 139–148. doi: 10.15388/STEPP.2014.0.2661.
61. Stefan, A. S. (2016). Considerations regarding the social and economic impact of migration. Case study: Germany. *Revista Academiei Fortelor Terestre*, No. 1(81), p. 50-57. doi: 10.26513/tocd.317663.
62. Šimanskienė, L., Paužuolienė, J. (2013). Emigracija Lietuvoje: priežastys ir padariniai. *Regional Formation and Development Studies*, No. 1 (9), p. 146 – 156. doi: <http://dx.doi.org/10.15181/rfds.v9i1.601>.
63. Vijeikis, J. (2012). Emigracija iš Lietuvos – grėsmė šeimos vertybėms. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, Nr. 1 (30), p. 180–190.

64. Vojtovic, S. (2013). The impact of emigration on unemployment in Slovakia. *Engineering Economics*, No. 24 (3), p. 207–216.
65. Žukauskienė, J., Navickas, V. (2018). The labour force migration impact on countries with different economic development level. *Socialno Ekonomicka Revue*, No. 3, p. 23-29.

FINANCIAL EVALUATION OF EMIGRATION IMPACT UPON THE ECONOMY OF LITHUANIA

Justas DAUJOTAS

Paper for the Master's degree

Business Economics

Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration, Finance

Department

Supervisor – prof. dr. A. Laurinavičius

Vilnius, 2020

SUMMARY

57 pages, 13 charts, 16 tables, 65 references.

The *main purpose* of this master thesis is to analyse theoretical presumptions of the emigration impact upon the economy and to accomplish financial evaluation of emigration impact upon the economy of Lithuania.

Master thesis consists of four main parts: literature review, methods, results, conclusions and recommendations.

Literature review analyses the phenomenon of emigration, its definition and types. Author identifies reasons and consequences of emigration looking from the economic perspective.

Author of the master thesis has prepared methodology for the research of emigration impact upon the economy of Lithuania.

A research of emigration impact upon the economy of Lithuania was carried out. Results of this research have shown that increase of emigrants by 1000 results in the decrease of country's GDP. The growth of emigrants by 1000 determines the increase of GDP per capita (-122 euros). With the increase of number of emigrants, consumption, employment, revenue from taxes, CPI, FDI, export and import decreases, while unemployment rate increases.

Conclusions and recommendations summarize the main concepts of literature review as well as results of empirical research.